

INTERNATIONAL STUDIES CENTER

STUDY PAPER

May 2026

ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: วิวัฒนาการความสัมพันธ์ในบริบท ของภูมิภาค (ค.ศ. 1975-2000)

•

Thailand and the People's Republic of China:
The Evolution of Relationship
in Regional Context (1975-2000)

สิทธิพล เครือรัฐติกา
Sittiphon Kruarattikan

ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: วิวัฒนาการความสัมพันธ์ในบริบท ของภูมิภาค (ค.ศ. 1975-2000)

Thailand and the People's Republic of China:
The Evolution of Relationship in Regional Context
(1975-2000)

สิทธิพล เครือรัฐติกา
Siththiphon Kruarattikan

ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: วิวัฒนาการความสัมพันธ์ ในบริบทของภูมิภาค (ค.ศ. 1975-2000)

Thailand and the People's Republic of China:

The Evolution of Relationship in Regional Context (1975-2000)

ISBN 978-616-341-186-0

จัดพิมพ์โดย ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550
ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210
โทร. 02 203 5000 ต่อ 45120

พิมพ์ครั้งที่ 1 พฤษภาคม 2569 จำนวน 500 เล่ม

พิมพ์ที่ บริษัท พี.เพรส จำกัด เลขที่ 129 ถนนสุขุมวิท 81 แขวงอ่อนนุช
เขตสวนหลวง กรุงเทพฯ 10250 โทร. 09 5950 7987

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: วิวัฒนาการความสัมพันธ์ในบริบทของภูมิภาค (ค.ศ. 1975-2000)

= Thailand and the people's republic of China: the evolution of relationship
in regional context (1975-2000).-- กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ (ISC)
กระทรวงการต่างประเทศ, 2569.

80 หน้า.

1. ไทย -- ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ -- จีน . 2. จีน -- ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ --
ไทย. I. ชื่อเรื่อง.

327.593051

ISBN 978-616-341-186-0

คำนำ

เมื่อต้นปี พ.ศ. 2563 ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ (International Studies Center - ISC) ได้รับความอนุเคราะห์จาก ศาสตราจารย์ ดร. สิทธิพล เครือรัฐติกาล วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มอบต้นฉบับเอกสารวิจัยเรื่อง “ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: การเมืองที่ผันผวนและความยุ่งยากในช่วงต้นของความสัมพันธ์ทางการทูต (ค.ศ. 1975 - 1978)” ให้จัดพิมพ์เป็นเอกสารศึกษา (Study Paper) ฉบับแรกของศูนย์ฯ ซึ่งได้รับการตอบจากผู้สนใจเป็นจำนวนมากอย่างดี

ศูนย์ฯ จึงมีความยินดีที่อาจารย์สิทธิพลฯ ได้ค้นคว้าเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิเพิ่มเติม และมอบต้นฉบับเรื่อง “ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: วิวัฒนาการความสัมพันธ์ในบริบทของภูมิภาค (ค.ศ. 1975 - 2000)” ให้ศูนย์ฯ จัดพิมพ์เป็น “ตอนต่อ” จากเอกสารศึกษาที่ศูนย์ฯ ได้จัดพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2563 ซึ่งได้ข้อสรุปว่า แม้ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศโดยรวมหลัง ค.ศ. 1978 จะเปี่ยมด้วยมิตรภาพและความร่วมมือ แต่ก็มีความตึงเครียดหรือทัศนคติที่แตกต่างปรากฏเป็นระยะในทศวรรษ 1980 - 1990 โดยมีตัวแสดงและปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ในระดับภูมิภาคมาเกี่ยวข้อง

ในโอกาสนี้ ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร. สิทธิพล เครือรัฐติกาล เป็นอย่างยิ่งที่ให้ความไว้วางใจมอบศูนย์ฯ จัดพิมพ์เอกสารชิ้นนี้ และหวังว่าผู้อ่านจะได้ความรู้และความเข้าใจในวิวัฒนาการและพลวัตของความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน ในช่วง 25 ปีแรก สมเจตนาธรรมณของผู้เขียนต่อไป

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ

มีนาคม 2569

คำนำของผู้เขียน

เมื่อ ค.ศ. 2020 ผู้เขียนเคยจัดทำเอกสารศึกษาเรื่อง “ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: การเมืองที่ผันผวนและความยุ่งยากในช่วงต้นของความสัมพันธ์ทางการทูต (ค.ศ. 1975-1978)” โดยตีพิมพ์กับศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งระบุว่า การสิ้นสุดอำนาจของรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างสุดโต่งในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1977 ประกอบกับปัญหากัมพูชาและนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศของจีนที่เริ่มขึ้นในปีถัดมา ทำให้อุปสรรคในการพัฒนาความสัมพันธ์ไทย-จีนหมดไป อย่างไรก็ตาม ในช่วงไม่กี่ปีมานี้ ผู้เขียนค้นคว้าเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิเพิ่มขึ้นจนมีข้อสังเกตว่า แม้ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศโดยรวมหลัง ค.ศ. 1978 จะเปี่ยมด้วยมิตรภาพและความร่วมมือ แต่ก็มีความตึงเครียดหรือทัศนคติที่แตกต่างปรากฏเป็นระยะในทศวรรษ 1980 และ 1990 โดยมีตัวแสดงและปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ในระดับภูมิภาคมาเกี่ยวข้องด้วย

เอกสารศึกษาเรื่อง “ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: วิวัฒนาการความสัมพันธ์ในบริบทของภูมิภาค (ค.ศ. 1975-2000)” จึงถือเป็น “ภาคต่อ” ของเอกสารศึกษาที่กล่าวไปข้างต้น ขอขอบพระคุณบุคลากรของหอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ให้บริการด้านเอกสารด้วยดีเสมอมา ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เนื้อหาที่น่าสนใจอย่างกระชับจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจวิวัฒนาการและพลวัตของความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีนในช่วง 25 ปีแรก ทั้งนี้หากมีเนื้อหาหรือการวิเคราะห์ที่บกพร่องย่อมเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

สิทธิพล เครือรัฐติกาล

มีนาคม 2026

สารบัญ

คำนำของศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ	3
คำนำของผู้เขียน	4
บทคัดย่อ	6
บทนำ	8
ภูมิหลังของความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน	11
ความยุ่งยากหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีนเมื่อ ค.ศ. 1975	13
ปัญหาภูมิพินาและการก่อตัวของหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ไทย-จีนหลัง ค.ศ. 1978	18
ความสัมพันธ์ไทย-จีนที่รุ่งเรืองในทศวรรษ 1980	25
นโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” และผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-จีนในปลายทศวรรษ 1980	30
ไทยกับประเด็นอ่อนไหวของจีนในครั้งแรกของทศวรรษ 1990: ทิเบตและไต้หวัน	37
ความสัมพันธ์ไทย-จีนที่ฟื้นคืนพลังตั้งแต่กลางทศวรรษ 1990	44
สรุป	50
บรรณานุกรม	63

บทคัดย่อ

เอกสารศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์เส้นทางที่ลดเลี้ยวของความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีนในช่วง 25 ปีแรก (ค.ศ. 1975-2000) กล่าวคือ แม้ความสัมพันธ์จะเปลี่ยนจากศัตรูกลายเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์หลังเกิดปัญหากัมพูชาเมื่อ ค.ศ. 1978 แต่สองประเทศก็ยังมีมุมมองต่อการแก้ปัญหาที่ต่างกัน และเมื่อปัญหานี้เริ่มคลี่คลายในปลายทศวรรษ 1980 ความเป็นหุ้นส่วนก็ลดความสำคัญลง ไทยเริ่มดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของจีนน้อยลงทั้งกรณีกัมพูชา ทิเบต และได้หวัน จนเมื่อถึงกลางทศวรรษ 1990 ความสำคัญที่เพิ่มขึ้นของจีนต่อความมั่นคงและเศรษฐกิจของภูมิภาคทำให้ไทยต้องกระชับความสัมพันธ์อีกครั้ง และนำไปสู่กรอบความร่วมมือระยะยาวกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1999

คำสำคัญ: ไทย, จีน, ความสัมพันธ์ทางการทูต

Abstract

The study paper aims to analyze the twists and turns in Thailand-China diplomatic ties during the first 25 years (1975-2000). Although the Cambodian problem since 1978 had transformed the relationship from enmity to strategic partnership, the two countries still hold different views regarding the resolution. As the partnership gradually lost its momentum in the late 1980s following the amelioration of the Cambodian problem, Thailand began to pursue its own approaches towards Cambodia and the Tibet and Taiwan issues, which were less congruent with China's interests. By the mid-1990s, however, given China's ascendancy in regional security and economy, Thailand decided to revitalize the relationship and later established a framework for long-term cooperation with China in 1999.

Keywords: Thailand, China, diplomatic relations

บทนำ

“เรามองย้อนหลัง 25 ปีนี้ ผมว่าน่าทึ่งนะ ... ในเรื่องของจีนี่ ... ผมว่าความระแวงอะไรก็หมดไป ... ปัจจุบันการแลกเปลี่ยนการเยือนประเทศของผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่าย ผมว่าถึงระดับสุดยอด ... สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงตอบรับการไปเยือนประเทศจีนอย่างเป็นทางการแล้ว ... เป็นสัญลักษณ์ที่รับรองได้อย่างไม่มีเงื่อนไขหรืออย่างไม่สามารถจะกลับไปเป็นอื่นได้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่สนิทสนมระหว่างไทยกับจีน ... ผมอยากจะมองไปในอนาคตว่าอะไรบ้างที่จะเป็นปัจจัยที่จะทำให้ความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืนระหว่างไทยกับจีนได้รับความกระตือรือร้นทางลบ ผมมองดูหมดแล้วแทบไม่มี”

อานันท์ ปันยารชุน
อดีตนายกรัฐมนตรี¹

¹ อานันท์ ปันยารชุน, “ปาฐกถาพิเศษ,” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหลียวหลังแลหน้า*, บรรณาธิการโดย เขียนจือระวิทย์ และเจีย แยนจง (กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), 21.

ความสัมพันธ์ไทย-จีนโดยทั่วไปแล้วมักจะมองกันว่า เป็นความสัมพันธ์
ที่เต็มไปด้วยความราบรื่น ซึ่งจริงๆ ก็เป็นเช่นนั้นโดยภาพรวม แต่ความ
ราบรื่นนี้ได้หมายความว่า ความสัมพันธ์ของทั้งสองจะไม่มีเงื่อนไข
ปัจจัยอื่นใดมากำหนด

วรศักดิ์ มหัทธโนบล
นักวิชาการด้านจีนศึกษา²

ในความรับรู้ของคนทั่วไป ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างราชอาณาจักรไทย
กับสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งเริ่มต้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1975 นั้นราบรื่น
และเปี่ยมด้วยมิตรภาพ จนมีคำกล่าวที่ว่า “จีนไทยใช้เงินไกล พี่น้องกัน” ทั้งนี้เมื่อ
ความสัมพันธ์ดำเนินมาครบ 25 ปีใน ค.ศ. 2000 ชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีสืงสาร
แสดงความยินดีไปยังจูรงจี (Zhu Rongji) นายกรัฐมนตรีจีน โดยระบุว่า ความสัมพันธ์
ที่ผ่านมามีได้นำมาเพียงความรุ่งเรืองไปพลู่ระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ
เท่านั้น แต่ยังช่วยให้เกิดสันติภาพ เสถียรภาพ และความไปพลู่ในระดับภูมิภาคอีกด้วย³
และในช่วงวันที่ 16-31 ตุลาคมของปีนั้น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนในฐานะผู้แทนของ
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
โดยจัดเป็นการเยือนในระดับประมุขแห่งรัฐ (state visit) จากไทยครั้งแรกนับจาก
เปิดความสัมพันธ์ทางการทูต ต่อมาเมื่อความสัมพันธ์ดำเนินมาใกล้ครบ 50 ปี
แพทองธาร ชินวัตร นายกรัฐมนตรีก็เยือนจีนในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2025 และ
ให้สัมภาษณ์ว่า มิตรภาพระหว่างสองประเทศดำรงอยู่ได้ยาวนานเพราะประชาชนรักกัน
และมีรากฐานทางวัฒนธรรมร่วมกัน⁴ ตามด้วยการเสด็จฯ เยือนของพระบาทสมเด็จพระ
พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี

² วรศักดิ์ มหัทธโนบล, “30 ปีความสัมพันธ์ไทย-จีน: ปัจจุบันและอนาคต,” (เอกสารประกอบการสัมมนา
วิชาการเรื่อง 30 ปี ความสัมพันธ์ไทย-จีน 600 ปี ซำปอกง/เจิ้งเหอ กับอยุธยาและอุษาคเนย์, 25 พฤศจิกายน
2548), 1.

³ “Thai Prime Minister Hails Relations With China,” People’s Daily Online, July 1, 2000, https://en.people.cn/english/200007/01/eng20000701_44432.html.

⁴ “นายกฯ แพทองธาร: ไทยสนับสนุนจีนมาตลอด เหมือนที่จีนสนับสนุนไทยเช่นกัน,” CRI Online, 7 กุมภาพันธ์
2568, <https://thai.cri.cn/2025/02/07/ART11738898088676854>.

ในช่วงวันที่ 13-17 พฤศจิกายนของปีเดียวกัน ซึ่งเป็นครั้งแรกที่พระมหากษัตริย์ไทยเสด็จฯ เยือนจีนขณะครองราชย์⁵

เอกสารศึกษานี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ไทย-จีนในช่วง 25 ปีแรกของความสัมพันธ์ทางการทูตควบคู่ไปกับบริบทของภูมิภาค ซึ่งเป็นแนวทางที่นักวิชาการและนักการทูตอย่างสารสิน วีระผล เคยใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศอย่างกระชับ⁶ ผู้เขียนจะชี้ให้เห็นว่า แม้ปัญหาภูมิพุดาตั้งแต่ ค.ศ. 1978 ทำให้ไทยและจีนเปลี่ยนจากศัตรูกลายเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ แต่ผู้กำหนดนโยบายของทั้งสองฝ่ายยังมีมุมมองและผลประโยชน์ในเรื่องดังกล่าวไม่สอดคล้องกัน ต่อมาเมื่อปัญหาภูมิพุดาเริ่มคลี่คลายในปลายทศวรรษ 1980 ความเป็นหุ้นส่วนก็ลดความสำคัญลง ไทยเริ่มดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของจีนน้อยลงทั้งกรณีภูมิพุดา ทิเบต และไต้หวัน แต่แล้วเมื่อถึงกลางทศวรรษ 1990 ความสำคัญที่เพิ่มขึ้นของจีนในด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจทำให้ไทยต้องกระชับความสัมพันธ์กับจีนอีกครั้ง จนเกิดแผนงานความร่วมมือระดับรัฐบาลอย่างเป็นทางการเมื่อ ค.ศ. 1999 หรือกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ไทย-จีนในช่วง ค.ศ. 1975-2000 มิได้ราบรื่นตลอดเวลา หากแต่มีตัวแสดงและปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ในระดับภูมิภาคเข้ามาท้าทายและกำหนดทิศทางด้วย

ภูมิหลังของความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน

แม้ไทยกับจีนจะมีปฏิสัมพันธ์กันมานานหลายศตวรรษ แต่ความสัมพันธ์ทางการทูตสมัยใหม่ตามแบบสากลเพิ่งเริ่มต้นใน ค.ศ. 1946 เมื่อไทยเปิดความสัมพันธ์กับรัฐบาลกั๋วหมินตัง (Kuomintang) แห่งสาธารณรัฐจีนที่กรุงนานกิง และเมื่อรัฐบาลดังกล่าวพ่ายแพ้ต่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนซึ่งสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนที่กรุงปักกิ่งเมื่อ ค.ศ. 1949 ไทยก็ยังคงรับรองรัฐบาลเดิมที่ย้ายไปอยู่ไต้หวัน ไทยกับจีนกลายเป็นศัตรูกัน

⁵ ไม่นับรวมการเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เมื่อ ค.ศ. 1963

⁶ สารสิน วีระผล, “ความสัมพันธ์ไทย-จีน: กระแสพัฒนาการบนความขัดแย้งในภูมิภาคจากห้วงสองทศวรรษ (ค.ศ.1975-1995),” ใน *จีน-ไทยในศตวรรษที่ 21*, บรรณาธิการโดย วรศักดิ์ มัทธโนบล (กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542), 290-307.

ในสงครามเกาหลี (ค.ศ. 1950-1953) เมื่อไทยส่งทหารกว่า 10,000 นายไปร่วมกับสหรัฐอเมริกาในนามของสหประชาชาติเพื่อช่วยเกาหลีใต้ ขณะที่จีนส่งทหารกว่า 1,300,000 นายไปช่วยเกาหลีเหนือ นอกจากนี้รัฐไทยยังมองจีนเป็นภัยคุกคามต่อการเมืองและความมั่นคงภายในด้วย กล่าวคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มองว่าจีนมีจุดประสงค์แอบแฝงในการให้ที่พักพิงแก่ศัตรูทางการเมืองอย่างปรีดี พนมยงค์ แม้ว่าต่อมาใน ค.ศ. 1955 เขาจะเริ่มติดต่อย่างไม่เป็นทางการกับจีน แต่ก็เพียงระยะสั้นๆ และปิดฉากลงหลังการรัฐประหารของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อ ค.ศ. 1958⁷ รัฐไทยมองจีนเป็นภัยคุกคามยิ่งขึ้นใน ค.ศ. 1965 เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเริ่มทำสงครามจรยุทธ์ (guerrilla warfare) ในเขตชนบทโดยได้รับการสนับสนุนจากพรรคคอมมิวนิสต์จีน

สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่ ค.ศ. 1969 เมื่อสหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) เริ่มถอนตัวจากสงครามเวียดนามและหันไปสมานไมตรีกับจีนเพื่อต่อต้านสหภาพโซเวียต จีนได้เป็นสมาชิกสหประชาชาติแทนได้วันเมื่อ ค.ศ. 1971 ตามด้วยการเยือนกรุงปักกิ่งของนิกสันในปีถัดมา ทั้งหมดนี้ทำให้ไทยซึ่งพันธมิตรของสหรัฐฯ ต้องปรับเปลี่ยนท่าทีไปด้วย คณะปฏิวัติของจอมพล ถนอม กิตติขจร ส่งพลตำรวจโท ชุมพล โลหะชาละ นำคณะนักปึงปองไปแข่งขันที่กรุงปักกิ่งเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1972 ตามด้วยการออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 ซึ่งใช้มาตั้งแต่ ค.ศ. 1959 เพื่อผ่อนปรนให้นำเข้าสินค้าจากจีนได้เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1973 และปูทางไปสู่การที่รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ส่งพลตรี ขาดิชา ขุนหะวัน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศไปเยือนจีนในเดือนถัดมาเพื่อซื้อน้ำมันดิบ ทั้งนี้แม้ไทยจะยุติการส่งเอกอัครราชทูตไปประจำที่ได้วันตั้งแต่ปลาย ค.ศ. 1973 โดยมีอุปทูตรักษาการแทน แต่รัฐบาลในขณะนั้นก็ยังไม่เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนส่วนหนึ่งเป็นเพราะเสียงคัดค้านจากฝ่ายความมั่นคงซึ่งมองว่า ความสัมพันธ์ที่เป็นทางการจะเปิดช่องให้จีนติดต่อกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยและชาวจีนโพ้นทะเลในไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น⁸

แต่แล้วเมื่อสิ้นไตรมาสแรกของ ค.ศ. 1975 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่มีพลตรี ขาดิชา ขุนหะวัน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศก็ตัดสินใจ

⁷ Anuson Chinvanho, *Brief Encounter: Sino-Thai Rapprochement after Bandung, 1955-1957* (Bangkok: International Studies Centre, Institute of Foreign Affairs, 1991).

⁸ สิทธิ เสวตศิลา, *ผ่านร้อน ผ่านหนาว* (กรุงเทพฯ: เอดาร์โอพี, 2556), 70.

เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอย่างเร่งด่วน เนื่องจากสาธารณรัฐเวียดนาม (เวียดนามใต้) และสาธารณรัฐเขมรซึ่งล้วนเคยได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา ต่างกำลังปราศัยแก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ ไทยจึงไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากผูกไมตรีกับจีน เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงทดแทนสหรัฐฯ ที่ถอนตัวจากภูมิภาคอินโดจีน ดังที่ เกษม ศิริสัมพันธ์ รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นเล่าย้อนความทรงจำไว้ว่า

เขมรแดงยึดประเทศได้ ก่อนหน้านั้นในการประชุมสภาความมั่นคงแห่งชาติ ฝ่ายทหารบอกว่ากัมพูชาไม่แตก แต่ทางกระทรวงต่างประเทศได้เตือนแล้วว่าสถานการณ์ไม่ดีนัก ... พอแตก ท่านอาจารย์ศีกฤทธิก็เรียกประชุมอีกทีว่าแตกแล้ว จะทำยังไง เวลานั้นปัญหามันมีอยู่ที่ว่า ทหารเขมรแดงไล่ตีทหารของลอนนอลเข้ามาทางพรมแดนไทยมากแล้ว และอาจจะตามตีอีก อาจารย์ศีกฤทธิก็สั่งปิดชายแดนเพื่อป้องกันทหารลอนนอลตีเข้ามา แล้วท่านก็บ่นบอกว่าทหารเขมรแดงจะตีเข้ามาได้หรือไม่ ท่านถามทางฝ่ายทหารว่ามีกำลังต่อต้านได้สักกี่วัน ผมจำได้ว่า คุณเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เวลานั้นเป็นเสนาธิการทหารเป็นคนตอบว่า 3 วัน อาจารย์ศีกฤทธิหันไปมองกับคุณชาติชายซึ่งเวลานั้นเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศ ท่านบอก “ชาติชาย! 3 วันนี่มันยังป็นเรียกพวกไม่ทันนะ ไม่เอาแล้ว อย่างนั้นเราต้องหาเพื่อนใหม่ดีกว่า พาผมไปปักกิ่งดีกว่า”⁹

ความยุ่งยากหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ ทางการทูตไทย-จีนเมื่อ ค.ศ. 1975¹⁰

การเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1975 (ดูภาพที่ 1) ซึ่งนำไปสู่การยุติความสัมพันธ์ที่เป็นทางการกับไต้หวันในวันเดียวกันเกิดขึ้นท่ามกลางกระแสการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ในไทย กล่าวคือ การคืนสู่ระบอบประชาธิปไตยหลัง

⁹ “เหลียวมอง ‘1 ก.ค. 2518’ กับ ดร.เกษม ศิริสัมพันธ์,” ผู้จัดการออนไลน์, 20 มิถุนายน 2548, <https://mgronline.com/china/detail/9480000081176>.

¹⁰ ดูเนื้อหาอย่างละเอียดได้ใน สิทธิพล เครือรัฐติกาล, *ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: การเมืองที่ผันผวนและความยุ่งยากในช่วงต้นของความสัมพันธ์ทางการทูต (ค.ศ. 1975 - 1978)* (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2563).

จอมพล ถนอม กิตติขจร สิ้นอำนาจในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 ทำให้นักศึกษา ขาวนา และผู้ใช้แรงงานออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างคึกคักจนฝ่ายอนุรักษ์นิยม ระบุว่า คนเหล่านี้คือแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย พวกเขายังจัดตั้ง ขบวนการฝ่ายขวาขึ้นมาสู่จนกลายเป็นยุคที่เรียกว่า “ขวาพิฆาตซ้าย” ภายใต้บรรยากาศ เช่นนี้ ความสัมพันธ์ไทย-จีนจึงยังไม่มีพัฒนาการ อีกทั้งงานทั่วไปตามแบบแผน ทางการทูตก็ตกเป็นเป้าโจมตีทางการเมือง เช่น ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1976 สมัคร สุนทรเวช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยในรัฐบาลหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช และสมาชิกคนสำคัญของฝ่ายขวาได้วิจารณ์กระทรวงการต่างประเทศ ที่แนะนำให้นายกรัฐมนตรีสังฆคตชงครึ่งเสาเพื่อไว้อาลัยจูเต๋อ (Zhu De) ประธานสภา ผู้แทนประชาชนจีน โดยระบุว่าเป็นการเอาใจจีนจนเกินเหตุ¹¹

ความสัมพันธ์ไทย-จีนตกต่ำลงไปอีกเมื่อคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน นำโดย พลเรือเอก สงัด ชลออยู่ ทำรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976 แล้วให้ธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างสุดโต่งเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลใหม่ห้าม การติดต่อกับประเทศคอมมิวนิสต์เว้นแต่คณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีอนุญาต อานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศผู้มีบทบาทในการเปิดความสัมพันธ์ ทางการทูตกับจีนถูกพักราชการและสอบสวนในข้อหาฝ่าฝืนฝ่าฝืนลัทธิคอมมิวนิสต์และ เปิดเผยความลับของประเทศ ส่วนหม่อมราชวงศ์เกษมสโมสร เกษมศรี เอกอัครราชทูต ประจำกรุงปักกิ่งได้รับคำสั่งให้ปฏิบัติหน้าที่ต่อไป แต่ห้ามริเริ่มกิจกรรมใดๆ กับจีน และมีหนังสือพิมพ์ภาษาจีน 2 ฉบับเท่านั้นที่ดำเนินงานต่อไปได้โดยไม่หยุดชะงัก ได้แก่ *ซือเจียย้อเป่า (สากล)* ซึ่งสนับสนุนได้หัววัน และ *จิงห้วย้อเป่า (ศิรินคร)* ซึ่งค่อนข้าง อนุรักษ์นิยม นอกจากนี้ สมัคร สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ไปประชุม สันนิบาตต่อต้านคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (Asian Peoples' Anti-Communist League - APACL) ที่ไทเปและพบเจียงจิงกั๋ว (Chiang Ching-kuo) นายกรัฐมนตรี ได้หัววันเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1977 ซึ่งขัดกับแนวปฏิบัติหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน และในเดือนกรกฎาคมของปีนั้น ธานินทร์ก็เปิดเผยกับ

¹¹ อานันท์ ปันยารชุน, “ปาฐกถาพิเศษ,” 20. ทั้งนี้รัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1975 ไม่มีตำแหน่งประธานาธิบดี และกำหนดให้ประธานคณะกรรมการประจำสภาผู้แทนประชาชนทำหน้าที่เสมือนประมุขแห่งรัฐ

นักการทูตอเมริกันว่า เขากำลังหาทางกลับไปรับรองรัฐบาลได้หัว¹²

ภายใต้การเมืองแบบขวาจัด ไฉเจ๋อหมิน (Chai Zemin) เอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาชนจีนประจำกรุงเทพฯ คนแรกต้องใช้ความพยายามอย่างยิ่งในการติดต่อกับชนชั้นนำของไทย การที่เขารู้จักนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนอย่างเล็งเล็ค ใบหยก ก็เป็นสะพานไปสู่การได้เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี¹³ และประสานงานให้คณะกายกรรมจากจีนมาแสดงถวายเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1977 ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ นักธุรกิจ และสื่อมวลชนจำนวนหนึ่งมาร่วมชม เหตุการณ์นี้ทำให้ข้าราชการไทยพบปะกับนักการทูตจีนอย่างสะดวกใจมากขึ้นโดยไม่ต้องระแวงว่ารัฐบาลจะเพ่งเล็งหรือลอบโทษ จากนั้นไม่นานไฉเจ๋อหมินได้พบกับพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับภัยคุกคามจากเวียดนาม จนต่อมาเขาเป็นแขกประจำที่บ้านของพลเอก เกรียงศักดิ์¹⁴ ผู้มองว่าการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างสุดโต่งของธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ผลักให้นักศึกษาจำนวนมากหนีไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในชนบท ซึ่งทำให้ประเทศตกอยู่ในอันตรายยิ่งขึ้น

ความสัมพันธ์ไทย-จีนมีแนวโน้มดีขึ้นหลังการรัฐประหารซ้ำของพลเรือเอก สงัด ชลออยู่ ในวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1977 ตามด้วยการที่พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรีและมุ่งปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศคอมมิวนิสต์ จีนซึ่งหวังให้ไทยเป็นสะพานเชื่อมโยงไปยังสมาชิกอื่นๆ ของอาเซียน (โดยเฉพาะอินโดนีเซียและสิงคโปร์ซึ่งไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนจนกระทั่ง ค.ศ. 1990) จึงรีบเชิญพลเอก เกรียงศักดิ์ ไปเยือนกรุงปักกิ่งอย่างเป็นทางการ ซึ่งเขาก็ตอบรับและเยือนในช่วงวันที่ 29 มีนาคม – 4 เมษายน ค.ศ. 1978 เขาได้พบฮว่ากั๋วเฟิง (Hua Guofeng) ประธานพรรคคอมมิวนิสต์และนายกรัฐมนตรี และเติ้งเสี่ยวผิง (Deng Xiaoping) รองประธานพรรคและรองนายกรัฐมนตรีซึ่งชื่นชมปฏิญญาว่าด้วยเขตสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง

¹² Embassy Wellington, “Deputy Secretary Christopher’s Call on Prime Minister Thanin,” WikiLeaks Cable: 1977WELLIN03050_c, July 26, 1977, https://wikileaks.org/plusd/cables/1977WELLIN03050_c.html.

¹³ จางจิวหนวน อดีตเอกอัครราชทูตจีนประจำไทย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 พฤศจิกายน 2019.

¹⁴ หยางเจิงซิง, ไฉเจ๋อหมิน เอกอัครราชทูตจีนใหม่คนแรกประจำสหรัฐอเมริกา (ซินจงกั๋วโส่วเร็นจู้เหมยต้าสื่อไฉเจ๋อหมิน) (เป่ยจิง: สำนักพิมพ์ประวัติศาสตร์พรรค, 2009), 278.

(Declaration on the Zone of Peace, Freedom and Neutrality - ZOPFAN) ของอาเซียนเมื่อ ค.ศ. 1971 รวมถึงจุดยืนของไทยและอาเซียนที่ต่อต้านลัทธิครองความเป็นใหญ่ (hegemonism)¹⁵ อันหมายถึงสหภาพโซเวียตซึ่งขณะนั้นเป็นศัตรูหมายเลข 1 ของจีนแทนที่สหรัฐอเมริกา สองฝ่ายยังลงนามความร่วมมือทางวิชาการและวิทยาศาสตร์ (ครร. ไทย-จีน) ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือแรกนับแต่การเปิดความสัมพันธ์ทางการทูต นอกจากนี้จีนยังพาคณะจากไทยไปเยือนกองพลยานเกราะเพื่อชมการแสดงรถถัง พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งร่วมคณะไปด้วยกล่าวว่าชื่นชมว่า รถถังจีนคล่องตัวกว่าของยุโรป และคนขับมีฝีมือขั้นครู¹⁶ หรือเท่ากับนายทหารไทยได้เห็นศักยภาพของกองทัพจีน อันจะปูทางไปสู่ความร่วมมือด้านความมั่นคงในอีกไม่ช้า

หลังจากกลับจากจีนไม่นาน พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ก็เชิญเติ้งเสี่ยวผิงเยือนไทย ซึ่งผู้นำจีนก็ตอบรับและมาเยือนในช่วงวันที่ 5-9 พฤศจิกายน ค.ศ. 1978 (ดูภาพที่ 2) โดยไทยเป็นประเทศแรกในอาเซียนที่เขามาเยือน นอกจากผู้นำทั้งสองจะเน้นย้ำเรื่องการต่อต้านลัทธิครองความเป็นใหญ่ และการสนับสนุนเขตสันติภาพเสรีภาพ และความเป็นกลางของอาเซียนเฉกเช่นในการพบกันครั้งก่อน การเยือนครั้งนี้ยังตรงกับพระราชพิธีทรงผนวชของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (ขณะนั้นคือสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร) แม้ฝ่ายไทยจะเชิญเติ้งเสี่ยวผิงให้ร่วมพระราชพิธีอย่างกะทันหันในวันแรกที่มาถึง แต่เขาก็ตกลงทันทีเพราะต้องการลบภาพจำของคนไทยที่ว่าชาวคอมมิวนิสต์รังเกียจศาสนา จางจีวหนวน (Zhang Jihuan) นักการทูตผู้ทำหน้าที่ล่ามระบุว่า สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีมีพระราชปฏิสันถารกับผู้นำจีนว่า “ขอบคุณที่ท่านมาร่วม ท่านมีงานยุ่ง คงเหนื่อยใช่ไหม” เติ้งเสี่ยวผิงตอบว่า “ขอบพระทัยในความห่วงใยของสมเด็จพระบรมราชชนนี ของจทรงพระเจริญ”¹⁷ ส่วนเซียวเส้าหยุน (Xiao Shaoyun) ล่ามอีกคนหนึ่งระบุว่า เมื่อกลับ

¹⁵ “Document 236: Vice Premier Teng Hsiao-ping’s speech at the banquet given in honour of Thai Prime Minister Kriangsak Chamanan, 29 March 1978 (Extracts),” In *China and Thailand, 1949-1983*, edited by R. K. Jain (New Delhi: Radiant Publishers, 1984), 215-217.

¹⁶ ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, *บุญพาวาสนาส่ง ได้ตามหลังนายกฯ ไปเมืองจีน* (กรุงเทพฯ: พับลิคเพรส, 2521), 36-37.

¹⁷ จางจีวหนวน, “การเยือนที่ประสบความสำเร็จครั้งประวัติศาสตร์,” ใน *การบุกเบิกอย่างยากลำบาก: บันทึกความผันผวนทางการทูตของจีนใหม่* (ซีวู่หลานหลี่: ซินจงกั๋วว่ายเจียวเฟิงหยุนลู่), บรรณาธิการโดย โจวเสี่ยวเพย

ถึงโรงแรม ผู้นำจีนกล่าวว่าจิตใจที่ได้เข้าร่วมพระราชพิธี และถือว่าการเยือนไทยครั้งนี้สำเร็จแล้วในแง่ภาพลักษณ์¹⁸ เติ้งเสี่ยวผิงยังไปชมการสาธิตแสนยานุภาพทางทหารและการยิงกระสุนจริงที่จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นครั้งแรกที่จีนเข้าร่วมกิจกรรมทางทหารของไทย และแสดงความเป็นนักการทหารโดยเป็นคนเดียวในคณะที่ไม่ใส่อุปกรณ์ป้องกันเสียง โดยระบุว่าตนเคยอยู่ในกองทัพปลดปล่อยประชาชนและข้ามแม่น้ำแยงซีท่ามกลางเสียงปืนใหญ่หลายร้อยนัดมาแล้ว¹⁹

แม้บรรยากาศโดยรวมของความสัมพันธ์ไทย-จีนใน ค.ศ. 1978 จะดีขึ้น แต่เรื่องสำคัญที่รัฐบาลไทยยังกังวลก็คือ การสนับสนุนที่จีนให้แก่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โดยในการแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนที่ฮ่องกงหลังเดินทางออกจากจีน พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แสดงความหวังว่าจีนจะยุติการสนับสนุนในไม่ช้า โดยกล่าวว่า “ผมไม่สามารถเข้าใจจีนได้ ผมไม่สามารถพูดแทนเขาได้ ในเมื่อเขาสนับสนุนอาเซียนแล้ว เขาควรจะทำอย่างไรต่อไป”²⁰ ทว่าจีนก็ยังยืนยันที่จะสนับสนุนพรรคดังกล่าวต่อไป เพราะหากยุติก็จะทำให้จีนกลายเป็นผู้ทรยศต่ออุดมการณ์มากซ์-เลนิน อันเป็นข้อกล่าวหาที่จีนใช้โจมตีสหภาพโซเวียตมาตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1950 ดังที่เติ้งเสี่ยวผิงบอกคณะนักหนังสือพิมพ์จากไทยเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน ค.ศ. 1978 ว่า

เมื่อตอนที่นายกรัฐมนตรีเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เยือนกรุงปักกิ่ง พวกเราได้สนทนากันเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์จีนกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ผมบอกพลเอก เกรียงศักดิ์ ไปด้วยว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสองพรรคจะยังคงอยู่ต่อไป แต่จีนถือว่าการถูกลูกฮึดด้วยอาวุธของพวกคอมมิวนิสต์ในไทยเป็นปัญหาภายในของไทยเอง นี่คือการยุติคนเดียวที่จีนจะแสดงออกได้ จุดยืนแบบอื่นจะทำให้จีนขาดความชอบธรรมในการวิจารณ์สหภาพโซเวียต²¹

(เป่ย์จิง: สำนักพิมพ์ประชาชน, 2024), 248.

¹⁸ ชิวฉิววัน, *หยิกเล็บมึงกร* (กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา, 2563), 111.

¹⁹ Huang Hua, *Huang Hua Memoirs* (Beijing: Foreign Languages Press, 2008), 387.

²⁰ อีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, *บุญพาวสานสงฆ์ ได้ตามหลังนายกฯ ไปเมืองจีน*, 114.

²¹ “Document 241: Teng Hsiao-ping’s interview with visiting Thai journalists, 7 June 1978 (Extracts),” In *China and Thailand, 1949-1983*, 220-221.

ต่อมาระหว่างการเยือนไทยเมื่อเดือนพฤศจิกายนของปีเดียวกัน นักข่าวถาม ตั้งเสี่ยวผิงว่าคิดเห็นอย่างไรกับการที่ฝั่มวันต่ง (Pham Van Dong) นายกรัฐมนตรี เวียดนามกล่าวระหว่างเยือนไทยเมื่อสองเดือนก่อนว่า เวียดนามไม่สนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ผู้นำจีนตอบว่าจะสนับสนุนพรรคดังกล่าวต่อไป โดยระบุว่า นี่เป็นคำตอบที่จริงใจและหวังว่าไทยจะเข้าใจ เขากล่าวอีกว่า “จีนไม่ปิดบังทัศนคติของตัวเอง เราถือว่าในยามที่ประเทศและประชาชนผูกมิตรกัน พวกเขาควรแสดงทัศนคติที่เป็นจริงออกมา และควรเข้าใจซึ่งกันและกัน สิ่งนี้เท่านั้นที่จะทำให้เราพัฒนาความร่วมมือกันได้ มิตรภาพไม้อาจเกิดขึ้นจากการโกหก หน้าไหว้หลังหลอก หรือกระทั่งขายวิญญาณของตนเอง”²²

ปัญหาแกมพูชาและการก่อตัวของหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ ไทย-จีนหลัง ค.ศ. 1978

ความสัมพันธ์ไทย-จีนที่ดีขึ้นหลัง ค.ศ. 1977 ดำเนินไปพร้อมกับความขัดแย้งในกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ กล่าวคือ จีนกับสหภาพโซเวียตได้เปลี่ยนจากพันธมิตรกลายเป็นศัตรูคู่แข่งตั้งแต่สิ้นทศวรรษ 1950 ขณะที่การสมานไมตรีระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ ค.ศ. 1971 ซึ่งช่วยให้ฝ่ายหลังถอนตัวจากสงครามเวียดนาม่ายขึ้น ก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามตกต่ำลง เวียดนามหลังการรวมประเทศเมื่อ ค.ศ. 1975 จึงเข้าหาสหภาพโซเวียตมากขึ้นจนเกิดสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือ (Treaty of Friendship and Cooperation) ที่กรุงมอสโกเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ. 1978 อีกทั้งยังมีการปะทะกันทางทหารเป็นระยะระหว่างเวียดนามกับแกมพูชาประชาธิปไตย (Democratic Kampuchea) หรือเขมรแดงที่นำโดยพลพต (Pol Pot) ซึ่งใกล้ชิดกับจีน และแล้วในวันที่ 25 ธันวาคมของปีนั้น เวียดนามก็บุกแกมพูชาจนยึดกรุงพนมเปญได้ในวันที่ 7 มกราคม ค.ศ. 1979 แล้วสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนแกมพูชา (People's Republic of Kampuchea) โดยมีเฮงซัมริน (Heng Samrin) เป็นประมุข ส่วนเขมรแดงถอยร่นไปยังบริเวณชายแดนที่ติดกับไทย

²² “Document 252: Teng Hsiao-ping’s press conference at Bangkok, 8 November 1978 (Extracts),” In *China and Thailand, 1949-1983*, 226-228.

ไทยและจีนเฝ้าดูการปะทะกันทางทหารระหว่างเวียดนามกับกัมพูชามาระยะหนึ่งแล้ว โดยในการสนทนากับพลเอก เกียกคักดี ชมะนันทน์ เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน ค.ศ. 1978 เติ้งเสี่ยวผิงคาดว่าเวียดนามจะบุกกัมพูชาในไม่ช้าและจะยึดกรุงพนมเปญได้ เขาจึงขอความร่วมมือจากไทยในการขนส่งสิ่งของไปช่วยเหลือเขมรแดง ซึ่งนายกรัฐมนตรีไทยตอบเพียงว่าจะรับไปพิจารณา²³ ต่อมาเมื่อเวียดนามยึดกรุงพนมเปญสำเร็จ จีนจึงมองว่าเวียดนามรับใช้ผลประโยชน์ของสหภาพโซเวียตที่เร่งรัดไทยผ่านสุนทร หงส์ลดารมภ์ รองนายกรัฐมนตรีที่เยือนกรุงปักกิ่งในช่วงวันที่ 10-15 มกราคม ค.ศ. 1979²⁴ และในช่วงวันที่ 13-14 ของเดือนเดียวกันมีคณะจากจีนเดินทางอย่างลับๆ มายังสนามบินอู่ตะเภาเพื่อพบพลเอก เกียกคักดี งานศึกษาชิ้นหนึ่งระบุว่าเก็งเปียว (Geng Biao) รองนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าคณะ²⁵ แต่อีกชิ้นหนึ่งซึ่งอ้างเอกสารเวียดนามระบุว่า เติ้งเสี่ยวผิงเดินทางมาด้วยตนเอง²⁶ ไม่ว่าใครจะเป็นหัวหน้าคณะดังกล่าวก็ตาม พลเอก เกียกคักดี ก็ยังคงแบ่งรับแบ่งสู้ โดยทางหนึ่งเขายอมให้จีนส่งอาวุธผ่านไทยไปให้แก่เขมรแดงอย่างลับๆ แต่เมื่อเติ้งเสี่ยวผิงและสมเด็จพระนโรดม สีหนุ (Norodom Sihanouk) เปิดเผยเรื่องนี้ต่อสาธารณะในวันที่ 31 มกราคม เขากลับปฏิเสธอย่างแข็งขัน²⁷ ท่าทีเช่นนี้สอดคล้องกับรายงานของเก็งเปียว เมื่อวันที่ 16 มกราคมของปีนั้นที่ว่า รัฐบาลไทยยังคงหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับเวียดนาม จีนจึงอาจต้องหาทางเลือกอื่นในการขนส่งสิ่งของให้แก่เขมรแดง โดยอาจใช้งานพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

²³ อุบัติศร์ ปาจริยางกูร, อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.อุบัติศร์ ปาจริยางกูร ม.ป.ช., ม.ว.ม. ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร วันที่ 22 ธันวาคม 2556 (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2556), 149.

²⁴ “Document 260: Report of Geng Biao, Politburo Member and Secretary-General of the Military Commission on the situation in the Indochinese Peninsula, 16 January 1979 (Extract),” in *China and Thailand, 1949-1983*, 234-238.

²⁵ Nayan Chanda, *Brother Enemy: The War after the War – A History of Indochina since the Fall of Saigon* (New York: Collier Books, 1986), 348.

²⁶ Christopher E. Goscha, “Vietnam, the Third Indochina War and the Meltdown of Asian Internationalism,” in *The Third Indochina War: Conflict between China, Vietnam and Cambodia, 1972-79*, edited by Odd Arne Westad and Sophie Quinn-Judge (London: Routledge, 2006), 152-186.

²⁷ Embassy Bangkok, “(C) Remarks Attributed by American Press to Deng Xiaoping and Sihanouk on Alleged Supply of Arms to Kampuchea through Thailand,” WikiLeaks Cable: 1979BANG-KO03701_e, February 2, 1979, https://wikileaks.org/plusd/cables/1979BANGKO03701_e.html.

หรือแม้กระทั่งใช้งานศัตรูอย่างกองกำลังของพรรคกั๋วหมินต๋งที่ตกค้างในภาคเหนือของไท่²⁸

มีข้อสังเกตว่าจนถึงต้น ค.ศ. 1979 พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ยังคงมุ่งรักษาสัมดุลระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตมากกว่าจะเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดูได้จากการเยือนจีนเมื่อต้น ค.ศ. 1978 ตามด้วยการแต่งตั้งผู้ช่วยทูตทหารไปประจำที่กรุงปักกิ่งและกรุงมอสโกพร้อมกันในกลางปีนั้น รวมทั้งการเยือนสหภาพโซเวียตในต้นปีถัดมา จนมีผู้เรียกแนวทางนี้ว่า “การผ่อนคลายความตึงเครียดอย่างสมดุล” (balanced détente)²⁹ แต่ก็มีเสียงวิจารณ์จากฝ่ายความมั่นคง ไม่ว่าจะเป็น พลเอก เล็ก นวมมาลี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบก พลอากาศเอก สิทธิ เสวตศิลา เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ รวมถึงนายทหารยังเดิร์ก (Young Turks) ที่สนับสนุนเขามาก่อนว่า แนวทางนี้ไม่สอดคล้องกับระดับของภัยคุกคามจากเวียดนาม และไทยควรร่วมมือกับจีนมากขึ้น ทั้งนี้แม้ว่าพลเอก เกรียงศักดิ์ จะเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไปหลังการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนเมษายน ค.ศ. 1979 แต่เขาก็ต้องสละตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมให้แก่พลเอก เปรม อีกทั้งการไม่ได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือมีพรรคการเมืองของตนเองก็ทำให้เขามีเพียงวุฒิสภาที่เป็นฐานอำนาจ จึงกล่าวได้ว่าเมื่อถึงกลาง ค.ศ. 1979 สถานะทางการเมืองที่ตกต่ำลงของพลเอก เกรียงศักดิ์ รวมทั้งการปะทะกันทางทหารเป็นระยะบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา เขาทำให้ไม่อาจรักษาแนวทางด้านการต่างประเทศแบบเดิมได้อีกต่อไป

ปัจจัยข้างต้นประกอบกับความมุ่งมั่นของจีนในการต่อต้านลัทธิครองความเป็นใหญ่ด้วยการทำสงครามสังคมนิยมเวียดนามเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1979 ทำให้ไทยมองว่าตนอยู่ในสถานะที่จะเรียกร้องจากจีนได้ สภาสงครามซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานจึงมีมติส่งพลโท ผิน เกสร เจ้ากรมยุทธการทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด พันเอก ขวลิขิต ยงใจยุทธ หัวหน้ากองยุทธการ กรมยุทธการทหารบก และพันเอก พัฒน์ อัครนิบุต หัวหน้าฝ่ายข่าว ศูนย์อำนวยการร่วม กองบัญชาการทหารสูงสุดเดินทางไปจีนในช่วงวันที่ 23-26 มิถุนายนของปีนั้น เพื่อขอให้จีนให้หลักประกันความมั่นคงแก่ไทยและยุติการสนับสนุน

²⁸ “Document 260,” 236-238.

²⁹ Jittipat Poonkham, *A Genealogy of Bamboo Diplomacy: The Politics of Thai Détente with Russia and China* (Canberra: ANU Press, 2022), 285

พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในที่สุดพวกเขาได้พบตั้งเสี้ยวฝิ่งซึ่งตอบตกลง³⁰ ในเดือนถัดมา จีนปิดสถานีวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทยในมณฑลยูนนาน หลังจากกระจายเสียงมาตั้งแต่ ค.ศ. 1965 ต่อมาเมื่อพลาอากาศเอก หะริน หงสกุล ประธานรัฐสภาเยือนกรุงปักกิ่งในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1979 ตั้งเสี้ยวฝิ่งก็ให้คำมั่นว่า “จีนจะยืนอยู่ข้างไทยหากเวียดนามโจมตี”³¹ และเมื่อทหารเวียดนาม 240 นาย รุกล้ำเข้ามายังบ้านโนนหมากมุ่น อำเภอตาพระยา จังหวัดปราจีนบุรี (ปัจจุบันอยู่ในเขต จังหวัดสระแก้ว) ในวันที่ 23 มิถุนายน ค.ศ. 1980 จีนก็ประณามและส่งทหาร ไปกดดันชายแดนทางเหนือของเวียดนามเพิ่มขึ้น ขณะที่ปริมาณยุทธโศปกรณ์ที่จีน ส่งผ่านไทยไปให้แก่เขมรแดงก็เพิ่มจาก 500 ตันต่อเดือนในต้น ค.ศ. 1979 เป็น 1,000 ตัน ต่อเดือนในครั้งแรกของปีถัดมา³² หรือกล่าวได้ว่า ณ สิ้นทศวรรษ 1970 ไทยกลายเป็นหุ้น ส่วนทางยุทธศาสตร์ของจีน³³

ในต้นทศวรรษ 1980 ไทยกับจีนเริ่มแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างผู้นำ ระดับสูงบ่อยครั้งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเยือนไทยของเติ้งอิงเซา (Deng Yingchao) รองประธานสภาประชาชนแห่งชาติและภรรยาของอดีตนายกรัฐมนตรีโจวเอนไหล (Zhou Enlai) เมื่อต้นเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1980 ขณะที่นายกรัฐมนตรีของไทย คือพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ก็เยือนจีนถึง 2 ครั้ง คือเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1980 และเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1982 (ดูภาพที่ 3) โดยทุกครั้งได้พบ ตั้งเสี้ยวฝิ่ง และได้คำมั่นจากจีนว่าจะไม่ทอดทิ้งไทยหากเวียดนามรุกราน³⁴ การที่

³⁰ บุญกรม ดงบังสถาน และคณะ, *โลกสีขาวของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ* (กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ท เพรส, 2547), 112-117. อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้ให้ข้อมูลผิดว่าการเจรจากับตั้งเสี้ยวฝิ่งทำให้จีนทำสงครามสังคมนิยมเวียดนามเพื่อช่วยไทย เพราะที่จริงสงครามเกิดขึ้นและจบลงไปก่อนหน้านั้นแล้ว

³¹ “Deng Says: China Supports Thailand,” *Beijing Review* 22, no. 44 (November 2, 1979): 3.

³² Tawanchai N. Xoomsai, *China's Role in Thai-Vietnamese Tensions* (Toronto: Joint Centre on Modern East Asia's Southeast Asia/ASEAN Project, University of Toronto-York University, 1987), 12-13.

³³ ความร่วมมือในลักษณะนี้เรียกว่า การเข้าเป็นพวกเดียวกัน (alignment) แต่ไม่ถึงขั้นพันธมิตร (alliance) เนื่องจากไม่มีสนธิสัญญาความมั่นคงเป็นลายลักษณ์อักษร ดูใน Sukumbhand Paribatra, *From Enmity to Alignment: Thailand's Evolving Relations with China* (Bangkok: Institute of Security and International Studies, Chulalongkorn University, 1987), 47-49.

³⁴ Zhou Mu, “Fruitful Exchanges Between China and Thailand,” *Beijing Review* 23, no. 45 (November 10, 1980): 11-12; “China Stands Firmly by Thailand,” *Beijing Review* 25, no. 48 (November 29, 1982): 7-8.

รัฐบาลพลเอก เปรม ซึ่งมีพลอากาศเอก สิทธิ เศรษฐศิลา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเน้นความร่วมมือกับจีนอย่างใกล้ชิดกว่ารัฐบาลก่อนสร้างความพอใจแก่จีนไม่น้อย ดูจากเมื่อพลเอก สันต์ จิตรปฏิมา และคณะพยายามก่อรัฐประหารในวันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 1981 แต่ล้มเหลว สิ่งพิมพ์ของทางการจีนก็แสดงจุดยืนสนับสนุนรัฐบาลพลเอก เปรม โดยระบุว่า

ไทยคือ “ประเทศด่านหน้า” ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เผชิญกับกองทัพของศัตรูผู้รุกรานกว่า 200,000 นายจากเวียดนาม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียตและอยู่ในกัมพูชาซึ่งเป็นชายแดนทิศตะวันออก กองทัพเวียดนามรุกล้ำดินแดนไทยเกิน 1 ครั้งแล้ว มีทั้งพลเรือนและทหารไทยที่บาดเจ็บและเสียชีวิต ในสถานะเช่นนี้ประชาชนไทยต่างต้องการสันติภาพและเสถียรภาพในประเทศเพื่อรักษาความมั่นคงและเอกราชของชาติ ประชาชนทุกช่วงชั้นในไทยแสดงความรักชาติอย่างแรงกล้าด้วยการบดขยี้การรัฐประหารและแสดงพลังอันทรงอำนาจออกมา³⁵

ความสำคัญของไทยในสายตาของจีนยังดูได้จากจ้าวจื่อหยาง (Zhao Ziyang) นายกรัฐมนตรีต่อจากฮว่ากั๋วเฟิง เลือกเยือนพม่าและไทยเป็นสองจุดหมายแรกเมื่อปลายเดือนมกราคมต่อต้นเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1981 และได้รับพระราชทานเลี้ยงจากพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง หลังจากนั้นไม่กี่สัปดาห์ รัฐบาลจีนก็กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ให้เสด็จเยือนจีนพร้อมกันจางเหว่ยเลี่ย (Zhang Weilie) เอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงเทพฯ บอกพลอากาศเอก สิทธิ เศรษฐศิลา เมื่อวันที่ 15 เมษายนของปีนั้นว่า การเยือนครั้งนี้เป็นเรื่องที่ต้องจารึกในประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ³⁶ ในที่สุดสมเด็จพระ

³⁵ Dong Ping, “Thailand’s Aborted Coup,” *Beijing Review* 24, no. 15 (April 13, 1981): 9-10.

³⁶ กระทรวงการต่างประเทศ, *ทางสายไมตรี: ประมวลเอกสารจดหมายเหตุ การเสด็จเยือนต่างประเทศของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พ.ศ. 2516-2534* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2537), 123.

พระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ก็เสด็จพระราชดำเนินเพียงพระองค์เดียว (เนื่องจากอีกพระองค์หนึ่งประชวร) พร้อมคณะผู้ติดตามในช่วงวันที่ 11-20 ของเดือนถัดมา โดยทรงพบเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดบวรนิเวศวิหาร และตั้งอู่เสวย รวมทั้งทอดพระเนตรสถานที่สำคัญในกรุงปักกิ่งและมณฑลอื่นๆ จนเป็นที่มาของพระราชนิพนธ์เรื่อง *യാแดนมังกร* ซึ่งเผยแพร่สู่บรรณพิภพในปลายปีเดียวกัน³⁷

ความสัมพันธ์ในภาพรวมที่ดีขึ้นเอื้อให้ปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจขยายตัวในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1978 ไทยกับจีนลงนามข้อตกลงทางการค้า และต่อมาก็จัดตั้งคณะกรรมการร่วมทางการค้าเพื่อกำหนดเป้าหมายสินค้าที่จะซื้อขายกันในแต่ละปี มูลค่าการค้าเพิ่มจาก 3,201 ล้านบาทในปีนั้นเป็น 11,066 ล้านบาทในอีก 2 ปีถัดมา หรือเพิ่มขึ้น 3.5 เท่า (ดูตารางที่ 1) ไทยนำเข้าสินค้าสำคัญจากจีนคือ น้ำมันดิบ และน้ำมันดีเซล และส่งออกสินค้าสำคัญไปจีนคือ ข้าวโพด น้ำตาลดิบ ถั่วเขียว ยางพารา และเส้นใยประดิษฐ์ ทั้งนี้ใน ค.ศ. 1980 จีนเป็นคู่ค้าอันดับที่ 7 ของไทย (อันดับที่ 1-3 คือ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และสิงคโปร์)³⁸ นอกจากนี้ หลังจากตั้งเสี่ยวผิงประกาศนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศเมื่อปลาย ค.ศ. 1978 บริษัทเจียไต๋ของเครือเจริญโภคภัณฑ์ก็เป็นต่างชาติรายแรกที่ลงทุนในจีนในปีถัดมา โดยร่วมทุนกับบริษัท Continental Grain ของสหรัฐอเมริกาในการผลิตอาหารสัตว์³⁹ ต่อมาสองประเทศยังลงนามความตกลงเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนเมื่อ ค.ศ. 1985 และความตกลงที่จะไม่เก็บภาษีนำเข้าเมื่อ ค.ศ. 1987 อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ไทย-จีนก็ได้ราบรื่นไปทั้งหมด หนึ่งในเรื่องสำคัญที่สองฝ่ายเห็นต่างกันก็คือ แนวทางในการแก้ปัญหาแกมพูชา แม้จีน ไทย อาเซียน และสหรัฐอเมริกาจะสนับสนุนแกมพูชาประชาธิปไตยหรือเขมรแดงให้มีที่นั่งในสหประชาชาติต่อไปหลัง ค.ศ. 1978 รวมทั้งเรียกร้องให้เวียดนามถอนทหารจากแกมพูชา แต่ความโหดร้ายของเขมรแดงเมื่อครั้งปกครองประเทศทำให้ไทย อาเซียน และสหรัฐฯ

³⁷ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, *യാแดนมังกร* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2524).

³⁸ วันรักษ์ มิ่งมณีคิน, *เศรษฐกิจสาธารณรัฐประชาชนจีน* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), 211-225.

³⁹ สุนิสา สุขสี, *บทบาทบริษัทข้ามชาติไทยในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-จีน พ.ศ. 2524-2539* (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545), 43.

ต้องการชักจูงกลุ่มการเมืองกัมพูชาที่ต่อต้านเวียดนามอีก 2 กลุ่มมาร่วมรัฐบาลเพื่อ
ภาพลักษณ์ที่ดีขึ้น ได้แก่ กลุ่มของสมเด็จพระนโรดม สีหนุ อดีตกษัตริย์ และกลุ่มของ
ซอนซาน (Son Sann) อดีตนายกรัฐมนตรี ตรงข้ามกับจีนที่มองว่าทางออกของ
เรื่องนี้คือการที่เวียดนามต้องถอนทหารออกจากกัมพูชาเท่านั้น ซึ่งหวงหัว (Huang Hua)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจีนแสดงจุดยืนนี้ชัดเจนในการเยือนไทย
เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1980⁴⁰ อีกทั้งจีนถือว่าเขมรแดงเป็นรัฐบาลที่ชอบธรรม
อยู่แล้วและไม่จำเป็นต้องแบ่งสรรอำนาจกับกลุ่มการเมืองอื่นๆ ความเห็นที่ต่างกัน
ทำให้อาสา สารสิน อธิบดีกรมการเมืองบอกนักการทูตสหราชอาณาจักรว่า การเยือนจีน
ของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เมื่อเดือนตุลาคมของปีนั้นแม้จะเป็นที่น่าพอใจ
แต่ไม่อาจเรียกว่าประสบความสำเร็จ⁴¹

ทั้งนี้เมื่อถึง ค.ศ. 1981 จีนเริ่มตระหนักว่า สมเด็จพระนโรดม สีหนุ และ
ซอนซานได้รับการสนับสนุนจากนานาชาติอยู่น้อย อีกทั้งในระยะยาวเขมรแดงจะ
รักษาที่นั่งในสหประชาชาติได้ลำบากหากไม่ปรับปรุงภาพลักษณ์ จ้าวจื่อหยางจึงแถลง
ระหว่างเยือนไทยเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ของปีนั้นว่ายินดีให้สมเด็จพระนโรดม สีหนุ
และซอนซานร่วมเป็นรัฐบาล⁴² และเมื่อพลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา เยือนจีน
ในเดือนพฤษภาคมของปีถัดมา เต็งเสี่ยวผิงก็กล่าวชัดเจนว่า จีนสนับสนุนการ
รวมตัวกันของพลังรักชาติสามกลุ่มในกัมพูชา⁴³ หรือที่รู้จักกันว่า “เขมรสามฝ่าย” และ
ในที่สุดก็เกิดรัฐบาลผสมแห่งกัมพูชาประชาธิปไตย (Coalition Government of
Democratic Kampuchea - CGDK) เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1982 โดยสมเด็จพระ
นโรดม สีหนุ เป็นประธานาธิบดี เขียว สัมพัน (Khieu Samphan) ผู้นำคนสำคัญของ
เขมรแดงเป็นรองประธานาธิบดี และซอนซานเป็นนายกรัฐมนตรี พลอากาศเอก สิทธิ
ซึ่งประสานงานเรื่องนี้ในนามอาเซียนระบุว่า ความล่าช้าของการจัดตั้งรัฐบาลผสม

⁴⁰ “Foreign Minister Huang Hua in Thailand,” *Beijing Review* 23, no. 20 (May 19, 1980): 6.

⁴¹ British Embassy (Bangkok) to Foreign Office, November 6, 1980, FCO15/2763, The National Archives, Kew.

⁴² “Premier Zhao Ziyang at Press Conference in Bangkok,” *Beijing Review* 24, no. 6 (February 9, 1981): 14-15.

⁴³ “Chinese Leaders Meet Thai Foreign Minister,” *Beijing Review* 25, no. 21 (May 24, 1982): 6-7.

เกิดจากจีนที่ไม่เชื่อมั่นในการรวมตัวแบบหลวมๆ⁴⁴ และแม้ว่าระหว่างเยือนไทยเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1983 อู๋เสวียเชียน (Wu Xueqian) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจีนจะกล่าวสนับสนุนเขมรสามฝ่าย แต่เขาก็กังคังย้าว่าเขมรแดงคือพลังหลักในการต่อต้านเวียดนาม⁴⁵

ความสัมพันธ์ไทย-จีนที่รุ่งเรืองในทศวรรษ 1980

ในครั้งแรกของทศวรรษ 1980 การเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์เพื่อต่อต้านเวียดนาม การขยายตัวของปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และการเอื้อกันของบุคคลสำคัญ ทำให้ความสัมพันธ์ไทย-จีนดีขึ้นเป็นลำดับ ตรงข้ามกับความสัมพันธ์ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับจีนที่ห่างเหินกันมากขึ้น เพราะแม้จะสนับสนุนจีนในความขัดแย้งกับเวียดนาม แต่พรรคดังกล่าวยืนยันว่าการต่อต้านเวียดนามจะเป็นไปได้ต่อเมื่อ “พวกปฏิกริยาไทย” ถูกโค่นล้มแล้วเท่านั้น⁴⁶ ซึ่งขัดกับแนวทางของจีนที่มุ่งร่วมมือกับรัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ และเมื่อถึงกลาง ค.ศ. 1982 จีนก็แสดงออกชัดเจนว่ายินดีให้รัฐบาลไทยจัดการกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยตามแต่จะเห็นสมควร จีเฟิงเฟย (Ji Pengfei) ซึ่งเคยเป็นรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และรัฐมนตรีว่าการทบวงวิทยาศาสตร์แห่งพรรคคอมมิวนิสต์จีนบอกสื่อมวลชนไทยที่กรุงปักกิ่งเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคมของปีนั้นว่า

ท่านจะทำลายก็ทำลายไป กำลังของพวกนี้ที่เข้ามาแท้จริงแล้วก็มีได้ใหญ่โตอะไรนัก เมื่อตอนที่นายกรัฐมนตรีไทยมาเยือนจีน จีนได้กล่าวแจ่มชัดแล้วว่า นักศึกษาของไทยเคยเข้ามาในเมืองจีน เมื่อรัฐบาลไทยขอให้ส่งตัวกลับ จีนก็ส่งกลับ เมื่อเขาวิ่งมาหาเรา เราจะไล่เขาออกไปเสียทันทีที่ไม่เหมาะ แต่จีนไม่เคยสนับสนุนด้วยกำลังอาวุธ หากไทยทำลายได้ก็ทำลายไป เจริญได้ก็เจริญไป จีนไม่เกี่ยวข้อง⁴⁷

⁴⁴ สิทธิ เศวตศิลา, *ผ่านร้อน ... ผ่านหนาว*, 160.

⁴⁵ “Wu Xueqian visits Pakistan, Thailand,” *Beijing Review* 26, no. 32 (August 8, 1983): 8-9.

⁴⁶ William R. Heaton, “China and Southeast Asian Communist Movements: The Decline of Dual Track Diplomacy,” *Asian Survey* 22, no. 8 (August 1982): 785.

⁴⁷ “จีนเผยแนวให้รัฐบาล”ปราบพคท.”ทำได้-รับทำ,” *สยามรัฐ*, 8 พฤษภาคม 2525, 12.

เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยล่มสลายหลังจากสมาชิกและแนวร่วมจำนวนมากมอบตัวกับทางการไทยในปลาย ค.ศ. 1982 รัฐไทยก็หมดภัยคุกคามภายใน และคลายความหวาดระแวงเงินลงไ่มาก หลี่เซียนเนียน (Li Xiannian) เป็นประธานาธิบดีจีนคนแรกที่เยือนไทยในระดับประมุขแห่งรัฐเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1985 พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินไปรับเขาที่สนามบินด้วยพระองค์เอง รวมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นผู้ติดตามประธานาธิบดี ภาพประทับใจเกิดขึ้นในวันที่หลี่เซียนเนียนเดินทางไปยังหัวตี่เจียงใหม่ เมื่อพระมหากษัตริย์ไทยทรงพวยงประธานาธิบดีวัย 76 ปีขึ้นบันไดเครื่องบิน (ดูภาพที่ 4) เกาถง (Gao Tong) ภรรยาของเสิ่นผิง (Shen Ping) เอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงเทพฯ ช่วง ค.ศ. 1981-1985 เล่าว่า “พระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่เคารพรักของคนไทยมิได้ยึดติดกับแบบแผนหรือพระราชสถานะอันสูงส่ง แต่กลับทรงช่วยพวยงประธานาธิบดีหลี่ขึ้นเครื่องบินจนสร้างความรู้สึกใกล้ชิดและความประทับใจแก่ผู้พบเห็น”⁴⁸ ต่อมาในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1985 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช พลตรี ชชาติชาย ชุณหะวัณ และพลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา ก็เยือนกรุงปักกิ่งเพื่อเฉลิมฉลอง 10 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการทูต และได้พบตั้งเสิ่นผิง

การเยือนไทยของประมุขแห่งรัฐจากจีนทำให้จินคาคหวังการเยือนตอบแทนระดับเดียวกัน เป็นที่น่าสังเกตว่า ก่อนหน้านั้นจีนเคยกราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร อย่างน้อย 2 ครั้ง ครั้งแรกหลังการเยือนจีนของพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เมื่อ ค.ศ. 1978⁴⁹ และครั้งถัดมาระหว่างการเสด็จฯ เยือนจีนของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

⁴⁸ เกาถง, “เพื่อมิตรภาพจีน-ไทยที่แข็งแกร่งและมั่นคงยิ่งขึ้น — รำลึกเรื่องราวสมัยเสิ่นผิงเป็นเอกอัครราชทูตประจำประเทศไทย,” ใน *ชีวิตของนักการทูตจีนร่วมสมัย เล่มที่ 4 (ตวงได้จิงกั่วสือเจีย่วเจียวเจิงหยาศื่ออื่อ)*, บรรณาธิการโดย คณะกรรมการจัดทำหนังสือชุด “ชีวิตของนักการทูตจีนร่วมสมัย” แห่งกระทรวงการต่างประเทศ (เปยจิง: สำนักพิมพ์กิจการโลก, 1996), 68. ดูบทความของเกาถงที่แปลเป็นภาษาไทยได้ใน สิทธิพล เครือรัฐติกาล, “ความสัมพันธ์จีน-ไทยจากประสบการณ์ของเอกอัครราชทูตเสิ่นผิงและภรรยา,” *ศิลปวัฒนธรรม* 46, ๑. 9 (กรกฎาคม 2568): 130-149.

⁴⁹ Embassy Bangkok, “PRC Ambassador Ch’ai Tse-min’s Return to Thailand,” WikiLeaks Cable: 1978BANGKO10979_d, April 17, 1978, https://wikileaks.org/plusd/cables/1978BANG-KO10979_d.html.

สยามบรมราชกุมารี เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1981 ซึ่งในครั้งนั้นสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ทรงบอกตังอึ้งเซาและจ้าวจื่อหยางว่า สมเด็จพระบรมชนกนาถมิได้เสด็จฯ เยือนต่างประเทศนานแล้ว มีเพียงการส่งผู้แทนพระองค์⁵⁰ และเมื่อหลี่เซียนเนียนกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ระหว่างเยือนไทยเมื่อ ค.ศ. 1985 ว่า จีนยินดีอย่างยิ่งหากได้รับเสด็จที่กรุงปักกิ่ง⁵¹ พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (ขณะนั้นคือสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร) เป็นผู้แทนพระองค์ เยือนจีนในช่วงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ – 8 มีนาคม ค.ศ. 1987 เติงเสี่ยวผิงต้อนรับ สมเด็จพระยุพราชและขอให้ทรงรอตอดพระเนตรความสำเร็จด้านการพัฒนาของจีน ในศตวรรษหน้าแทนเขา (ภาพที่ 5) ดังที่เอกสารของไทยบันทึกไว้ว่า

นายเติงเสี่ยวผิงกราบบังคมทูลต่อไปว่า เมื่อถึงปลายศตวรรษนี้ ซึ่งจีนจะบรรลุเป้าหมายการทำให้เกิดสังคมความเป็นอยู่ดีระดับต้น นั้น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ก็จะทรง ครบพระชนมายุ 48 ชันษาเท่านั้น และหากนับรวมต่อไปอีก 30 ปี คือช่วงที่จีนกำลังจะเข้าสู่สังคมความเป็นอยู่ดีระดับกลาง พระองค์ ก็จะทรงมีพระชนมายุครบ 78 ชันษา ซึ่งน้อยกว่าอายุของนาย เติงเสี่ยวผิงในตอนนี้อยู่ด้วยซ้ำ นายเติงเสี่ยวผิงกราบบังคมทูลต่อไปว่า ตนคงอยู่ไม่ถึงตอนนั้น และได้กราบทูลขอให้สมเด็จพระบรม โอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงเป็นสักขีพยานในเรื่องนี้ด้วย ซึ่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงรับที่จะ เป็นองค์พยานเฝ้าติดตามการพัฒนาของจีนตามที่นายเติงเสี่ยวผิง กราบบังคมทูล⁵²

⁵⁰ กระทรวงการต่างประเทศ, *ทางสายไมตรี*, 129-130.

⁵¹ ประพัฒน์ ตรีณรงค์ และคณะ, *สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินเยือน สาธารณรัฐประชาชนจีน* (กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2530), 1.

⁵² เรื่องเดียวกัน, 72.

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นอีกพระองค์หนึ่งที่มีบทบาทในความสัมพันธ์กับจีน แม้จะมีได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนเป็นครั้งที่ 2 จนกระทั่ง ค.ศ. 1990 แต่ก็ทรงศึกษาภาษาจีนอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ค.ศ. 1980 และทรงคุ้นเคยกับเส้นผิง เอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงเทพฯ มาก่อนในฐานะที่เคยตามเสด็จไปยังกำแพงเมืองจีนและอีกหลายเมืองในจีนเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1981 และหลังจากที่เข้ารับตำแหน่งเอกอัครราชทูตแล้ว พระองค์ก็พระราชทานอาหารและผลไม้ไทยแก่เขาอยู่หลายครั้ง ต่อมาใน ค.ศ. 1984 ทรงมีพระราชปรารภกับเขาว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมพระนราธิวาสราชนครินทร์ บดินทรเชษฐภคินี ทรงอ่านพระราชนิพนธ์เรื่อง *ย่าแดนมังกร* แล้วมีพระประสงค์จะเสด็จเยือนจีนบ้าง เส้นผิงก็รีบประสานงานจนพระองค์เสด็จเยือนจีนครั้งแรกเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1985⁵³

ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ด้านการทหารก็มีพัฒนาการมากขึ้น เพราะนอกจากจะใช้ไทยเป็นทางผ่านเพื่อส่งอาวุธแก่กองกำลังที่ต่อต้านเวียดนามในกัมพูชาแล้ว จีนยังช่วยเหลือไทยด้านยุทธโศปกรณ์เพื่อเพิ่มความสามารถในการป้องกันประเทศอีกด้วย โดยระยะแรกเป็นความช่วยเหลือแบบให้เปล่าซึ่งเริ่มเมื่อราว ค.ศ. 1982⁵⁴ หรือตรงกับปีที่พลเอก หยางเต๋จื่อ (Yang Dezhi) เสนาธิการกองทัพอากาศไทยครั้งแรก และต่อมาเป็นการขายให้ในราคาพิเศษ โดยหลังจากที่เขาเยือนไทยครั้งถัดมาในเดือนมกราคม ค.ศ. 1987 และพลเอก ขวลิต ยงใจยุทธ ผู้บัญชาการทหารบกเยือนกรุงปักกิ่งในเดือนพฤษภาคมของปีเดียวกัน จีนก็ตกลงขายรถถัง กระสุนปืนใหญ่ 130 มม. ปืนต่อต้านอากาศยาน 37 มม. และรถหุ้มเกราะมูลค่ารวมกัน 10 ล้านเหรียญสหรัฐแก่ไทย⁵⁵

เหตุการณ์หนึ่งที่แสดงว่าไทยมุ่งถนอมความสัมพันธ์กับจีนก็คือ รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ปฏิเสธคำขอของทะไลลามะ (Dalai Lama) องค์ที่ 14 ผู้นำพลัดถิ่นของทิเบตซึ่งจะเดินทางมาไทยใน ค.ศ. 1987 เพื่อร่วมการประชุมขององค์การ

⁵³ เกาถง, “เพื่อมิตรภาพจีน-ไทยที่แข็งแกร่งและมั่นคงยิ่งขึ้น,” 70.

⁵⁴ จูลซิฟ ชินวรโรณ, 30 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน: ความร่วมมือระหว่างกัลยาณมิตร 2518-2548 (กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2548), 75.

⁵⁵ “China to sell arms to Thailand, diplomat says,” UPI Archives, May 3, 1987, <https://www.upi.com/Archives/1987/05/03/China-to-sell-arms-to-Thailand-diplomat-says/2395547012800/>.

พุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร การประชุมสตรีชาวพุทธนานาชาติ และการประชุมของมูลนิธิรางวัล รามอน แมกไซไซ ซึ่งต่างจากเมื่อ ค.ศ. 1967 และ 1972 ที่เขาเคยมาเยือนในยุคที่ไทยยังมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวัน ร้อยตรี ประพาส ลิมปะพันธุ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศแถลงเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม ค.ศ. 1987 ว่าไทยไม่ต้องการมีปัญหากับ “มิตรประเทศ”⁵⁶ เรื่องนี้ นำมาสู่เสียงวิจารณ์จากปัญญาชนและนักวิชาการอย่างสุลักษณ์ ศิวรักษ์ และ หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร ที่มองว่าไทยไม่เป็นตัวของตัวเอง⁵⁷ ส่วนสุรินทร์ พิศสุวรรณ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช พรรคประชาธิปัตย์ ก็วิจารณ์กระทรวงการต่างประเทศที่อ้าง “นโยบายจีนเดียว” (One China Policy) เพื่อกีดกันทะเลลามา เขามองว่านโยบายนี้ใช้กับกรณีไต้หวันเท่านั้น และในเมื่อไทยยอมให้ไต้หวันตั้งสำนักงานการค้าในไทย ก็ไม่มีเหตุผลใดที่จะห้ามทะเลลามาซึ่งเป็นนักบวช⁵⁸ ทั้งนี้จางเต๋อเหว่ย (Zhang Dewei) เอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงเทพฯ ยืนยันว่า จีนเพียงแต่แสดงจุดยืนโดยมิได้กดดันหรือแทรกแซงกิจการภายในของไทย เขากล่าวเมื่อวันที่ 27 ตุลาคมของปีนั้นว่า

ทะเลลามาไม่ได้เป็นบุคคลทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นนักการเมือง พลัดถิ่นที่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองและพยายามแบ่งแยกมาตุภูมิ ออกจากเอกภาพทางจิตวิญญาณของชาติพันธุ์ต่างๆ เราจึงคัดค้านอย่างแข็งขันหากมีประเทศหรือองค์กรใดเปิดเวทีให้เขาได้ทำกิจกรรมแบบนั้น ที่ผ่านมาจีนได้แสดงจุดยืนในหลายโอกาสต่อประเทศต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน สำหรับประเทศไทยนั้นจีนถือว่าเป็นเพื่อน จึงแสดงจุดยืนของเราเกี่ยวกับทะเลลามาให้รัฐบาลไทยทราบอย่างจริงจัง เราไม่เคยมองว่าการทำเช่นนั้นคือการแทรกแซง

⁵⁶ สถาบันปรีดี พนมยงค์, *ทะเลลามา กับวิกฤตการณ์ในทิเบต: ประมวลข่าว บทความ และนิตยสารที่คนว่าด้วย องค์ทะเลลามาและปัญหาทิเบต*. (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2530), 53.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, 28-46.

⁵⁸ Surin Pitsuwan, “Case of the Dalai Lama,” *Bangkok Post*, November 2, 1987, in FCO15/5101, The National Archives, Kew.

อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงก็มาถึงในปลายทศวรรษ 1980 เมื่อมีคาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ผู้นำสหภาพโซเวียตคนใหม่หันมาปฏิรูปเศรษฐกิจ ลดการเผชิญหน้าทางทหารกับทั้งสหรัฐอเมริกาและจีน รวมทั้งลดการสนับสนุนแก่ เวียดนาม อรณ ภาณุพงศ์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศกล่าว เมื่อ ค.ศ.1988 ว่าไทยควรปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์โดย “กระจายความสัมพันธ์ของเราออกไปให้มากที่สุด และจะต้องยึดถือตัวเองเป็นหลัก เราอาจมีมิตร แต่บางส่วนเราก็อาจขัดแย้งกัน เราอาจมีศัตรู แต่เราก็อาจจะบรรเทา เบาบางภาวะที่เป็นอยู่ หรือร่วมมือกันได้ในบางลักษณะ”⁶⁰ คำกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นในปีเดียวกับที่พลตรี ขาดิชาย ชุณหะวัณ ได้เป็นนายกรัฐมนตรีและเสนอนโยบายต่อภูมิภาค อินโดจีนที่เรียกว่า “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ ไทย-จีน

นโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” และผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-จีนในปลายทศวรรษ 1980

หลังขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม ค.ศ. 1988 พลตรี ขาดิชาย ชุณหะวัณ ซึ่งจะได้รับพระราชทานยศพลเอกในเดือนตุลาคมของปีนั้น ก็ให้สัมภาษณ์ แก่ผู้สื่อข่าวโดยกล่าวถึงนโยบายต่างประเทศว่า “ประเทศเพื่อนบ้านเช่น ลาว เวียดนาม จะต้องเป็นตลาดการค้าต่อไป ไม่ใช่เป็นสนามรบ ส่วนปัญหากัมพูชานั้นก็เช่นเดียวกัน เราต้องการให้กัมพูชาสงบ จะสนับสนุนให้มีการค้าขายแดนมากขึ้น”⁶¹ ต่อมาในสุนทรพจน์ต่อสมาคมผู้สื่อข่าวต่างประเทศแห่งประเทศไทย (Foreign Correspondents' Club of Thailand – FCCT) เมื่อวันที่ 22 ธันวาคมของปีนั้น เขากล่าวว่าตนเอง

⁵⁹ Boudin Tamthai and Dhirawit Lagsanaging (eds.), *Meet the Ambassadors: Speeches and Discussions 1986-1987, Volume One* (Bangkok: International Understanding Program, 1989), 204.

⁶⁰ อรณ ภาณุพงศ์, “ทิศทางและรูปแบบของการทูตไทยในช่วงที่ผ่านมา,” ใน *นโยบายต่างประเทศไทยบนทางแพร่ง*, บรรณาธิการโดย ฉันทิมา อ่องสุริย์ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), 171.

⁶¹ “คำสัมภาษณ์ นายคา คนใหม่ จะแก้ไขค่าจ้างขั้นต่ำ,” *สยามรัฐ*, 5 สิงหาคม 2531, 16.

ให้ความสำคัญสูงสุดกับการคืนดีกับเวียดนาม และเชื่อว่าเวียดนามกำลังปรับตัวให้พ้นจากปลักในกัมพูชาเพื่อที่จะพัฒนาเศรษฐกิจ⁶² ตามด้วยปาฐกถาในงานสัมมนาของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 10 มิถุนายนของปีถัดมาที่ว่า

รัฐบาลผมได้ยึดมั่นมาตลอดว่า การยึดครองประเทศอื่นด้วยกำลังทหารนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่ชอบธรรมเป็นอย่างยิ่ง เพราะขัดต่อทั้งหลักการสหประชาชาติและความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ที่อยากอยู่เย็นเป็นสุข ดังนั้น ผมจึงได้เรียกร้องและยังคงเรียกร้องต่อไปให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชาอย่างไม่มีเงื่อนไข ... แต่ขณะเดียวกันก็เป็นที่เชื่อได้ว่า เวียดนามมีความปรองดองมากขึ้นในอันที่จะประนีประนอม ดังนั้น วิธีที่จะช่วยยุติปัญหาที่ดีที่สุดคือ การสัมผัสเวียดนาม การเจรจากับผู้นำเวียดนาม ตลอดจนกับผู้นำของระบอบการปกครองที่เวียดนามได้ก่อตั้งและค้ำจุนไว้ ณ กรุงพนมเปญ เพื่อที่จะนำไปสู่สันติภาพที่แท้จริงและถาวร อีกทั้งเปิดโอกาสให้มีการค้าขายระหว่างภาคเอกชนไทยกับประเทศอินโดจีนมากขึ้น⁶³

นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าเกิดขึ้นโดยที่จีนไม่ทราบล่วงหน้า อาจเป็นเพราะพลเอก ซาดิซาย ซุนหะวัน มองว่าการหารือกับจีนจะใช้เวลาานหรืออาจมองว่านโยบายนี้มิได้กระทบต่อผลประโยชน์ของจีน เพราะไทยยังคงจุดยืนเดิมที่ว่าเวียดนามต้องถอนทหารออกจากกัมพูชาอย่างไม่มีเงื่อนไข⁶⁴ และแม้ว่าเมื่อถึง ค.ศ. 2000 หลี่หนิง (Li Ning) ผู้บริหารสมาคมมิตรสัมพันธ์ระหว่างประเทศของจีน (China Association for International Friendly Contact - CAIFC) ซึ่งปฏิบัติงานด้านแนวร่วมให้แก่พรรคคอมมิวนิสต์จีนจะมองย้อนกลับไปและยกย่อง

⁶² ซาดิซาย ซุนหะวัน, “ไทยกับโลกในทศวรรษ 1990,” ใน *รวมงานเขียนและปาฐกถาเรื่อง การต่างประเทศของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เล่มที่ 2*, บรรณาธิการโดย โครีน เฟื่องเกษม และคณะ (กรุงเทพฯ: ธารนิตร การพิมพ์, 2542), 9.

⁶³ ซาดิซาย ซุนหะวัน, “ประเทศไทยในบรรยากาศระหว่างประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลง,” ใน *เรื่องเดียวกัน*, 3.

⁶⁴ Salinee Phonprapai, *Battlefield to Marketplace: Responses to Thailand's Major Foreign Policy Change* (Bangkok: International Studies Center, Ministry of Foreign Affairs, 2021), 180-201.

ว่านโยบายนี้คือ “ความชาญฉลาดในวิโศบายและสมรรถนะในการกุมสถานการณ์”⁶⁵ แต่ในเวลาที่ยุทธศาสตร์ไทยประกาศนโยบายนี้เมื่อ ค.ศ. 1988 นั้น จีนทั้งตกใจและไม่พอใจ เพราะแม้จะสนิทสนมกับพลเอก ซาติชาย เป็นการส่วนตัวตั้งแต่ ค.ศ. 1973 และสมาคมมิตรภาพไทย-จีนที่เขาก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. 1976 ก็เป็นเจ้าภาพเลี้ยงรับรองบุคคลสำคัญจากจีนที่มาเยือนไทยอยู่เสมอ แต่จีนในปลายทศวรรษ 1980 มองว่าเวียดนามกำลังเสียเปรียบเพราะสหภาพโซเวียตลดการสนับสนุน จึงไม่จำเป็นที่ไทยจะต้องรีบคืนดีกับเวียดนามและรัฐบาลเฮงสัมริน ดังที่สารสิน วีระผล อธิบายว่า

สำหรับจีนแล้ว การเปลี่ยนแปลงนโยบายต้องใช้เวลานาน และยังเห็นว่าเวียดนามใกล้พังทลายเต็มทีแล้ว ... ดังนั้น เมื่อรัฐบาลพลเอก ซาติชาย เสนอสิ่งที่จีนคิดว่าอาจจะส่งผลกระทบต่อความพยายามทั้งหมดของจีนที่ร่วมกับไทยต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้า ด้วยการให้โอกาสเวียดนามขึ้นมาจนสามารถหลุดพ้นจากภาวะที่ถูกกดดันอย่างมากได้ จึงเป็นสิ่งที่จีนยอมรับไม่ได้⁶⁶

ความสำคัญของไทยในฐานะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ทำให้ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1988 หลี่เผิง (Li Peng) นายกรัฐมนตรีจีนเยือนไทยเป็นประเทศแรกหลังรับตำแหน่ง เขากล่าวที่กรุงเทพฯ ว่าไม่เชื่อเรื่องที่เวียดนามจะถอนทหารจากกัมพูชาในอนาคตอันใกล้⁶⁷ และ “ต่อให้เวียดนามถอนทหารออกไปจริงๆ พวกเราก็ควรระวังเล่ห์กลทางการเมืองของเวียดนาม”⁶⁸ ขณะที่พลเอก ซาติชาย ชุณหะวัณ ยืนยันกับหลี่เผิงว่าจะไม่ยอมให้มีอาวุธในสนามการค้าเป็นอันขาด⁶⁹ ซึ่งหมายความว่าเวียดนามต้อง

⁶⁵ หลี่หนิง, “ทรงสนะบางประการเกี่ยวกับการพัฒนาความสัมพันธ์ในการร่วมมือฉันมิตรระหว่างจีนกับไทย,” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหลียวหลังแลหน้า*, 255.

⁶⁶ สารสิน วีระผล, “ความสัมพันธ์ไทย-จีน: กระแสพัฒนาการบนความขัดแย้งในภูมิภาคจากห้วงสองทศวรรษ (ค.ศ.1975-1995),” 303-304.

⁶⁷ “Li: Principles on Kampuchea & ASEAN,” *Beijing Review* 31, no. 47 (November 21, 1988): 5.

⁶⁸ สาริโรจน์ ขวณะวิรัช โฆษกกระทรวงการต่างประเทศในเวลานั้นเป็นผู้เปิดเผยคำกล่าวนี้ของหลี่เผิง ดูใน “China asks for Vietnam withdrawal from Cambodia by June,” UPI Archives, November 11, 1988, <https://www.upi.com/Archives/1988/11/11/China-asks-for-Vietnam-withdrawal-from-Cambodia-by-June/4852595227600/>.

⁶⁹ หลี่เผิง, *สันติภาพ การพัฒนา และความร่วมมือ: อนุทินการต่างประเทศของหลี่เผิง (เหอผิง ฟางจ่าน เทอจัว: หลี่เผิงว่า่ยซื่อยือจี)* (เป่ย์จิง: สำนักพิมพ์ซินหัว, 2008), 156.

ถอนทหารให้หมด แต่แล้วในเดือนมกราคมของปีถัดมา เขากลับเชิญฮุนเซน (Hun Sen) นายกรัฐมนตรีของรัฐบาลเฮงสัมรินมาเยือนกรุงเทพฯ ทั้งๆ ยังไม่มีการถอนทหาร ซึ่งทำให้จีนไม่พอใจมาก พลเอก ซาติชาย ส่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (หรือเรียกว่า “ที่ปรึกษาบ้านพิษณุโลก”) คือ พันศักดิ์ วิญญรัตน์ และไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ไปอธิบายต่อจีน พวกเขาได้พบเตียงอิงเขาในกลางดึก พันศักดิ์เปิดเผยในเวลาต่อมาว่า ภรรยาของอดีตนายกรัฐมนตรีโจวเอนไห่แสดงความเอ็นดูต่อเขาราวกับเป็นเด็ก⁷⁰ ซึ่งเป็นไปได้ว่าจีนต้องการเน้นย้ำมิตรภาพส่วนตัวที่มีมายาวนานกับพลเอก ซาติชาย ขณะที่ไกรศักดิ์ก็ระบุว่า เมื่อบิดาของเขาเยือนจีนในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1989 (ดูภาพที่ 6) เตียงเสี่ยวผิงก็พูดถึงความชั่วร้ายของสหภาพโซเวียตอย่างยืดยาว⁷¹ สอดคล้องกับสื่อจีนซึ่งรายงานคำพูดของเตียงเสี่ยวผิงที่บอกพลเอก ซาติชาย ว่า “เราต้องการแก้ปัญหาทุกปัญหา แต่เราจะไม่ช่วยผู้รุกราน”⁷²

นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้ายังทำให้พลเอก ซาติชาย ชุณหะวัณ ขัดแย้งกับพลอากาศเอก สิทธิ เศรษฐศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอีกด้วย โดยฝ่ายหลังเรียกว่า “การต่อสู้สองแนวทาง” ระหว่างนายกรัฐมนตรีและคณะที่ปรึกษา ซึ่งมุ่งติดต่อกับรัฐบาลเฮงสัมรินอย่างเปิดเผย กับกระทรวงการต่างประเทศที่มุ่งกดดันเวียดนามต่อไป ทั้งนี้พลอากาศเอก สิทธิ มองว่า การที่ไทยติดต่อกับรัฐบาลเฮงสัมรินจะทำให้ฮุนเซน “ได้ใจ” จนไม่ยอมแก้ปัญหาด้วยวิธีทางการเมือง⁷³ เศษ บุนนาค เอกอัครราชทูตประจำกรุงปักกิ่งช่วง ค.ศ. 1986-1990 เปิดเผยในภายหลังว่า เขาเผชิญความลำบากในการอธิบายให้จีนเข้าใจถึงความไม่มีเอกภาพด้านนโยบายของรัฐบาลไทย อีกทั้งความเห็นที่แตกต่างระหว่างเขากับพันศักดิ์ วิญญรัตน์ และไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ก็ถึงขนาดที่ “ท่านทั้งสองลงไปกลิ้งกับพื้น และหาว่าผมเป็นโดโนสาร์เต้าล้านปี”⁷⁴

⁷⁰ พรศเพื่อไทย, “What Happened to the 5th Tiger? Ep01 เสือตัวที่ 5 คือใคร ตอนนี้อยู่ทำอะไร,” 7 กุมภาพันธ์ 2564, วิดีโอ, 1:12:10, <https://www.youtube.com/watch?v=A36ssGMaBdk>.

⁷¹ Benjamin Zawacki, *Thailand: Shifting Ground between the US and a Rising China* (London: Zed Books, 2017), 83-84.

⁷² “Sino-Thai Talks on Kampuchea,” *Beijing Review* 32, no. 13 (March 27 – April 2, 1989): 7.

⁷³ สิทธิ เศรษฐศิลา, *ประสบการณ์ของข้าพเจ้าในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (1 กุมภาพันธ์ 2523 – 27 สิงหาคม 2533)* (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2535), 44-45.

⁷⁴ บันทึกการสัมภาษณ์เรื่อง “พลเอกซาติชาย ชุณหะวัณ กับการต่างประเทศและการเมืองไทยร่วมสมัย” (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2564), 14.

นักการทูตสหราชอาณาจักรประจำกรุงปักกิ่งตั้งข้อสังเกตเมื่อต้น ค.ศ. 1989 ว่า แม้จีนจะไม่พอใจพลเอก ซาติชาย ชุนหะวัน แต่ก็ไม่ได้แสดงออกต่อสาธารณชน เพราะมองว่าไทยและอาเซียนเป็นกำลังสำคัญในการแก้ปัญหาทักกัมพูชา⁷⁵ และเมื่อถึงกลางปีนั้น ความสัมพันธ์ไทย-จีนก็คลายความตึงเครียดลง เหตุผลหนึ่งมาจากการที่เวียดนามเริ่มถอนทหารจากกัมพูชาในเดือนเมษายนจนแล้วเสร็จในอีก 5 เดือนต่อมา และอีกเหตุผลที่สำคัญไม่แพ้กันก็คือ การที่ไทยไม่ประณามจีนในกรณีเทียนอันเหมิน พลเอก ซาติชาย เป็นผู้นำในเอเชียคนแรกๆ ที่แสดงท่าทีสนับสนุนรัฐบาลจีน โดยเมื่อการประท้วงที่กรุงปักกิ่งตึงเครียดขึ้นในปลายเดือนพฤษภาคม เขาบอกหลี่ชื้อฉุน (Li Shichun) เอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงเทพฯ ว่าจะเชิญจ้าวจื่อหยาง เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เยือนไทยเมื่อสถานการณ์กลับสู่ปกติ⁷⁶ และเมื่อมีการปราบปรามในวันที่ 4 มิถุนายน เขาก็บอกนักข่าวว่า “เราเป็นประเทศที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน จึงไม่ควรพูดถึงเรื่องนี้กันมากนัก” เช่นเดียวกับพลอากาศเอก สิทธิ เสวตศิลา ที่ระบุว่า เรื่องนี้เป็นกิจการภายในของจีนและจะไม่มีการประณามจากไทย⁷⁷

ในช่วง ค.ศ. 1989-1991 แม้หลายประเทศจะงดหรือลดการติดต่อกับจีนหลังกรณีเทียนอันเหมิน แต่การเยือนของบุคคลสำคัญจากไทยยังคงมีต่อเนื่อง พลเอก ซาติชาย ชุนหะวัน เยือนจีนในฐานะนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งที่ 2 เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1989 หรือเพียง 4 เดือนหลังเกิดเหตุ และแม้ว่าครั้งนี้ตั้งใจว่าจะยังเตือนไม่ให้นายกรัฐมนตรีไทย “ไร้เดียงสา” ในปัญหาทักกัมพูชา⁷⁸ แต่เขาก็ยกย่องความสัมพันธ์ไทย-จีนว่าเป็นตัวแบบของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีระบบสังคมแตกต่างกันแต่อยู่ร่วมกันได้ตามหลักปรัชญาศีล (Five Principles of Peaceful Coexistence)

⁷⁵ British Embassy (Beijing) to Foreign Office, February 14, 1989, FCO15/5643, The National Archives, Kew.

⁷⁶ “Silence surrounds China upheaval,” UPI Archives, May 26, 1989, <https://www.upi.com/Archives/1989/05/26/AnalysisNEWLSilence-surrounds-China-upheaval/6345612158400/>. พลเอก ซาติชาย ชุนหะวัน คงไม่ทราบว่าจะเกิดความแตกแยกในหมู่ผู้นำจีน และการที่จ้าวจื่อหยางเห็นใจผู้ชุมนุมและคัดค้านการใช้ความรุนแรงก็เป็นเหตุให้เขาถูกปลดจากตำแหน่งเลขาธิการพรรคในที่สุด

⁷⁷ “ชาวจีนในไทยประท้วง ตำรวจหวั่นเกิดเหตุร้าย สังคมกันสถานทูตแน่น,” *สยามรัฐ*, 6 มิถุนายน 2532, 14.

⁷⁸ วิบูลย์ คูสกุล นักการทูตซึ่งอยู่ในห้องสนทนาระหว่างผู้นำสูงสุดของจีนกับนายกรัฐมนตรีไทยหลังกรณีเทียนอันเหมินให้ข้อมูลเรื่องนี้ไว้ใน *บันทึกการสัมภาษณ์เรื่อง “พลเอกซาติชาย ชุนหะวัน กับการต่างประเทศและการเมืองไทยร่วมสมัย”*, 16.

ซึ่งจีนประกาศใช้ตั้งแต่ ค.ศ. 1954 อันประกอบไปด้วย การเคารพอธิปไตยเหนือดินแดนของกันและกัน การไม่รุกรานกัน การไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน ความเสมอภาคและเอื้อประโยชน์ต่อกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ผู้นำสูงสุดของจีนยังกล่าวด้วยว่า “ไม่มีปัญหาในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของเราทั้งสองหรือต่อให้มี ปัญหาเหล่านี้ก็ทำให้เราร่วมมือและติดต่อกันมากขึ้น”⁷⁹ ส่วนหลี่เผิงก็ขอบคุนพลเอก ซาติซาย ที่เข้าใจความจำเป็นของจีนในการปราบปรามผู้ประท้วง⁸⁰ ต่อมาในเดือนเมษายน ค.ศ. 1990 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ก็เสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนครั้งที่ 2 โดยมีหยางชางคุน (Yang Shangkun) ประธานาธิบดีจีนต้อนรับและเรียกพระองค์ว่า “มิตรเก่า” (ดูภาพที่ 7)⁸¹ ตามด้วยหลี่เผิงซึ่งเยือนไทยอีกครั้งในเดือนสิงหาคมของปีเดียวกัน บรรยายภาคอันดียังคงอยู่ต่อเนื่องหลังการรัฐประหาร โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1991 หลี่เผิงกราบบังคมทูลสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ในการเสด็จฯ เยือนจีนครั้งที่ 3 ในเดือนถัดมาว่า การเมืองภายในไม่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ และจีนเคารพการตัดสินใจของคนไทย⁸² และที่สำคัญคือ หยางชางคุนเยือนไทยในระดับประมุขแห่งรัฐเมื่อเดือนมิถุนายนของปีเดียวกันพร้อมกับกล่าวว่า จีนกับไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเหมือนญาติ มีรากฐานที่มั่นคง และความเปลี่ยนแปลงใดๆ ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศก็ไม่มีผลกระทบต่อการสัมพันธ์นี้⁸³

แม้กระนั้น ช่วงสิ้นทศวรรษ 1980 ก็ถือเป็นเวลาที่ทั้งไทยและจีนเผชิญความท้าทายในแง่ที่ว่า ทำอย่างไรจะให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศยังคงใกล้ชิดกันต่อไปหลังสิ้นสุดปัญหากัมพูชา ดังที่มันักวิชาการตั้งคำถามว่า

⁷⁹ Deng Xiaoping, *Selected Works of Deng Xiaoping Volume III (1982-1992)* (Beijing: Foreign Languages Press, 1994), 318.

⁸⁰ “China, Thailand Share Views on Kampuchean Issue,” *Beijing Review* 32, no. 45 (November 6-12, 1989): 6.

⁸¹ กระทรวงการต่างประเทศ, *ทางสายไมตรี*, 486.

⁸² เรื่องเดียวกัน, 568.

⁸³ สวีตังปาง และเฉินซูเจิน, *ประวัติความสัมพันธ์จีน-ไทย (จกไท่กว่านซีลื่อ)* (เป่ยจิง: สำนักพิมพ์จงหัว, 2009), 286-387.

แม้ว่าจีนกับไทยจะยังหารือและร่วมมือกันต่อไปเพื่อบรรลุการแก้ปัญหา
ขั้นสุดท้ายอย่างครอบคลุมเกี่ยวกับประเด็นกัมพูชา แต่พื้นฐานของ
เหตุผลเชิงยุทธศาสตร์ที่ทำให้สองประเทศร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดก็
เสื่อมถอยลงไปมาก ในเมื่อพื้นฐานของเหตุผลเชิงยุทธศาสตร์มิได้
สนับสนุนอย่างหนักแน่นให้สองประเทศร่วมมือกันอีกแล้วในบริบทหลัง
กัมพูชา ปัญหาจึงมีอยู่ว่า ความสัมพันธ์จีน-ไทยจะมีทิศทางอย่างไรใน
อนาคต มีแนวโน้มใหม่ๆ เกิดขึ้นบ้างหรือไม่ตั้งแต่เดือนกันยายน ค.ศ.
1989 [ที่เวียดนามถอนทหารจากกัมพูชาอย่างสมบูรณ์ – สิทธิพล] การ
ประสานงานเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนกับไทยเคยนำไปสู่ความสำเร็จ
ในการบั่นทอนอิทธิพลของสหภาพโซเวียตและลัทธิขยายอำนาจของ
เวียดนาม แต่ขณะนี้ความสัมพันธ์ทวิภาคีกำลังเผชิญกับอีกปัญหาหนึ่ง
ซึ่งก็คือ จะจัดการอย่างไรต่อไปกับความสำเร็จของความร่วมมือเชิง
ยุทธศาสตร์ที่ผ่านมา⁸⁴

ในภาพรวม แม้ความสัมพันธ์ไทย-จีนจะก้าวข้ามปัญหาที่เกิดจากนโยบาย
เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าไปได้ แต่การประกาศนโยบายนี้โดยไม่หารือกับจีน
ก็สะท้อนว่า ไทยเริ่มมีนโยบายต่างประเทศที่เป็นตัวของตัวเองกว่าแต่ก่อน ข้อตกลง
สันติภาพกรุงปารีส (Paris Peace Agreements) ว่าด้วยปัญหากัมพูชาเมื่อเดือน
ตุลาคม ค.ศ. 1991 ก็ยังทำให้รัฐไทยเห็นว่าชายแดนทางทิศตะวันออกมั่นคงและ
ปลอดภัยกว่าเดิม ภัยคุกคามจากภายนอกที่ลดลงจึงทำให้ไทยกับจีนร่วมมือกันอย่างจำกัด
มากขึ้น⁸⁵ ส่วนด้านเศรษฐกิจ เมื่อคู่สถิติจะพบว่า แม้มูลค่าการค้าไทย-จีนเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง
ตั้งแต่ ค.ศ. 1983 (ดูตารางที่ 1) แต่ช่วง ค.ศ. 1990-1993 จีนก็ไม่ใช่ตลาด
ส่งออก 10 อันดับแรกของไทย (ดูตารางที่ 2) อีกทั้งรัฐบาลไทยช่วง ค.ศ. 1992-1993
ก็มุ่งฟื้นฟูภาพลักษณ์ในเวทีโลกเกี่ยวกับประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนที่เสียหาย
ทั้งจากการรัฐประหารเมื่อ ค.ศ. 1991 และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในรัฐบาลพลเอก

⁸⁴ Yong Deng, "Sino-Thai Relations: From Strategic Co-operation to Economic Diplomacy," *Contemporary Southeast Asia* 13, no. 4 (March 1992): 364-365.

⁸⁵ John D. Ciorciari, *The Limits of Alignment: Southeast Asia and the Great Powers since 1975* (Washington, D.C.: Georgetown University Press, 2010), 207.

สุจินดา คราประยูร ในปีถัดมา⁸⁶ จึงกล่าวได้ว่า ผลประโยชน์ด้านความมั่นคงที่ลดลง ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ยังไม่เด่นชัด และบทบาททางการเมืองที่ยุติลงชั่วคราว ของกองทัพได้เปิดช่องให้ไทยในต้นทศวรรษ 1990 ดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระจากจีน

ไทยกับประเด็นอ่อนไหวของจีนในครึ่งแรกของทศวรรษ 1990: กิบทและไต้หวัน

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยที่เป็นตัวของตัวเองนำไปสู่ประเด็นร้อน ในความสัมพันธ์ไทย-จีนช่วงครึ่งแรกของทศวรรษ 1990 ประเด็นแรกเกี่ยวกับ ทะเลลามะองค์ที่ 14 ซึ่งได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ (Nobel Peace Prize) เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1989 อันเป็นเวลาที่ยินกำลังใช้กฎอัยการศึกในทิเบต เพื่อปราบปรามการประท้วง ปัญหาเกิดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1990 เมื่อมูลนิธิ เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีปเชิญเขามาแสดงธรรมในโอกาสที่พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) มีอายุครบ 7 รอบ และพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ไม่แสดงท่าที ชัดเจนว่าจะอนุญาตให้เข้าประเทศหรือไม่ จนหลี่ซื่อฉุน เอกอัครราชทูตจีนประจำ กรุงเทพฯ ต้องมาพบที่ทำเนียบรัฐบาลเพื่อคัดค้านในวันที่ 27 เมษายน⁸⁷ พลเอกชาติชาย บอกผู้สื่อข่าวว่า การเชิญครั้งนี้เป็นเรื่องของภาคเอกชนและขอให้กระทรวงการต่างประเทศ เป็นผู้ตัดสินใจ แต่พลเอกเอก สิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กลับระบุว่า เรื่องนี้ขึ้นอยู่กับนายกรัฐมนตรี⁸⁸ แม้ปัญหาจะจบลงเมื่อโฆษกของ ทะเลลามะแถลงในวันที่ 4 พฤษภาคมของปีนั้นว่า ผู้นำพลัดถิ่นของทิเบตมีภารกิจอื่น และไม่สะดวกเยือนไทย แต่การที่รัฐบาลไทยไม่แสดงท่าทีชัดเจนตั้งแต่แรกสะท้อนว่า มีความเห็นไม่ตรงกันในหมู่ผู้กำหนดนโยบาย ซึ่งต่างจากรัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เมื่อ ค.ศ. 1987 ที่รับปฏิเสธการให้วีซ่าแก่ทะเลลามะ

⁸⁶ โครีน เพ็ญเกษม, “นโยบายต่างประเทศและการตอบสนองผลประโยชน์ของชาติ: การวิเคราะห์ผลงานด้านการต่างประเทศในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย,” ใน *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์*, บรรณาธิการโดย สิดา สอนศรี (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), 8-9.

⁸⁷ “ทูตจีนขอร้องรัฐบาลสั่งห้ามทะเลลามะเข้าประเทศไทย,” *สยามรัฐ*, 28 เมษายน 2533, 1, 16.

⁸⁸ “นายกฯไม่ขอเกี่ยวเรื่องทะเลลามะ,” *สยามรัฐ*, 1 พฤษภาคม 2533, 1, 16.

ปัญหาเกิดขึ้นอีกครั้งในรัฐบาลชวน หลีกภัย สมัยที่ 1 เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1993 หลังจากที่นายแพทย์ประสิทธิ์ เจริญไทยทวี อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคมเชิงพุทธะโลลามะและผู้ที่รางวัลโนเบลอีก 5 คนมาทำกิจกรรมที่กรุงเทพฯ เพื่อแสดงจุดยืนสนับสนุนองซานซูจี (Aung San Suu Kyi) ผู้นำการเรียกร้องประชาธิปไตยซึ่งถูกรัฐบาลทหารพม่ากักบริเวณในบ้าน อยู่เจี้ยนหมิน (Wu Jianmin) โฆษกกระทรวงการต่างประเทศจีนแสดงความหวังเมื่อวันที่ 12 ของเดือนนั้นว่า ไทยจะจัดการเรื่องนี้อย่างเหมาะสมโดยไม่ให้ทะลุลามะเข้าประเทศ⁸⁹ แต่แล้วรัฐบาลไทยกลับอนุมัติวีซ่าแก่เหล่าข่าวในกระทรวงการต่างประเทศไทยบอกกับนักการทูตสหราชอาณาจักรประจำกรุงเทพฯ ว่า รัฐบาลไม่ต้องการต้อนรับผู้นำพลัดถิ่นของทิเบต แต่แรงกดดันจากองค์กรภาคเอกชนและการจับจ้องของสื่อมวลชนทำให้รัฐบาลต้องแสดงหลักการในนโยบายต่างประเทศ⁹⁰ ขวนอธิบายกับสื่อมวลชนว่า “ประเทศต้องมีหลักความถูกต้อง มีศักดิ์ศรี มีเกียรติภูมิ รัฐบาลทำอะไรต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ควบคู่ไปกับประเทศชาติ ถ้ามองในแง่เอาตัวรอด วิธีที่ดีที่สุดคือไม่ให้ใครเข้ามา ถ้าไม่ให้เข้าประเทศไทย ประเทศจะมีหน้าตาอย่างไร รัฐบาลคิดมากกว่าความพอดีอยู่ตรงไหน”⁹¹ ส่วนสุนทร พิศสุวรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศก็ระบุว่า การตัดสินใจครั้งนี้คือ “ความถูกต้องในหลักการในฐานะ(ที่)ไทยเป็นสมาชิกหนึ่งของประชาคมโลกที่ตื่นตัวเรื่อง (สิทธิ)มนุษยชน”⁹² และแม้ว่าพลเอก วิมล วงศ์วานิช ผู้บัญชาการทหารบกจะคัดค้านเพราะเห็นว่าไม่เป็นผลดีต่อความสัมพันธ์กับจีนและพม่า แต่กองทัพซึ่งเพิ่งผ่านความเสียหายจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬก็ไม่กล้าแข็งข้อกับรัฐบาลดังเช่นที่เคยทำในกรณีการลดค่าเงินบาทเมื่อ ค.ศ. 1984⁹³

⁸⁹ British Embassy (Beijing) to Foreign Office, February 12, 1993, FCO15/7105, The National Archives, Kew.

⁹⁰ British Embassy (Bangkok) to Foreign Office, February 23, 1993, FCO15/7105, The National Archives, Kew.

⁹¹ “ชวน” วิชาทะโลลามะ ยังไม่ต้องบอกกองทัพ ขึ้นเป็นเงื่อนไขนโยบายเพื่อศักดิ์ศรีประเทศ,” *มติชน*, 16 กุมภาพันธ์ 2536, 20.

⁹² เรื่องเดียวกัน, 20.

⁹³ Surachart Bamrungsuk, “Thailand: Military Professionalism at the Crossroads,” in *Military Professionalism in Asia: Conceptual and Empirical Perspectives*, ed. Muthiah Alagappa (Hawaii: East-West Center, 2001), 79-81.

แม้ทะเลลามะจะมีได้พบบุคคลในรัฐบาลหรือกล่าวสุนทรพจน์ที่สร้างปัญหาต่อความสัมพันธ์ไทย-จีนระหว่างอยู่ในไทยช่วงวันที่ 16-18 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1993 แต่ก็ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวรเป็นครั้งที่ 3 หลังจากเคยเข้าเฝ้าขณะทรงเป็นพระสาสนโสภณเมื่อ ค.ศ. 1967 และ 1972 โดยครั้งนี้เขาเรียกสมเด็จพระสังฆราชเจ้าว่า “พี่ชายของข้าพเจ้า”⁹⁴ และได้รับพระพุทธรูปมาจำลองเป็นที่ระลึก รวมทั้งได้รับพระอนุญาตให้พำนักที่วัดบวรนิเวศวิหาร แทนที่จะเป็นวัดชลประทานรังสฤษฎีตามกำหนดเดิม เหตุการณ์นี้น่าจะทำให้จีนเห็นความจำเป็นในการใช้พุทธศาสนาเพื่อกระชับความสัมพันธ์กับไทย ดูได้จากการเสด็จเยือนจีนของสมเด็จพระสังฆราชเจ้าในอีก 4 เดือนถัดมา หลังจากที่ยังเคยทูลเชิญสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ แต่ไม่สำเร็จ⁹⁵ รัฐบาลจีนจัดเรือนรับรองเตี่ยวอวี้ไถ (Diaoyutai State Guesthouse) เป็นที่ประทับ เจียงเจ่อหมิน (Jiang Zemin) ประธานาธิบดีและเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนต้อนรับพระองค์เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน ค.ศ. 1993 และกล่าวถึงบทบาทของศาสนาในการสร้างสันติภาพ ขณะที่สมเด็จพระสังฆราชเจ้าก็ทรงกล่าวถึงตั้งเสี่ยวผิงที่เข้าร่วมพระราชพิธีทรงผนวชของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงยกย่องเจียงเจ่อหมินว่าเป็น “แม่น้ำแห่งบุญบารมีที่แผ่ไปถึงประชาชนทั้งประเทศ”⁹⁶ ในปีถัดมารัฐบาลจีนยังอนุญาตให้อั๋นเจี๋ยพระบรมสารีริกธาตุขื่อนี้วพระหัตถ์จากวัดฝ่าเหมิน (Famen Temple) มณฑลส่านซีมาประดิษฐานชั่วคราวในไทยอีกด้วย

ประเด็นร้อนถัดมาคือไต้หวัน ซึ่งลงทุนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้นและกลายเป็นผู้ลงทุนรายใหญ่ 5 อันดับแรกของไทยช่วง ค.ศ. 1988-1991 (ดูตารางที่ 3)⁹⁷ รวมทั้งเป็นตลาดสำคัญของแรงงานไทยนับแสนคนในทศวรรษ 1990 โดยคิดเป็น 1 ใน 3

94 Phra Shakyavongsvissuddhi (Anil Sakya) (ed.), *The People's Patriarch* (Bangkok: Sirivatana Interprint, 2015), 123.

95 สุเขวัน พลอยชุม, *เส้นทางสายไหมแห่งธรรม บันทึกการเสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก* (กรุงเทพฯ: ส่องศยาม, 2536), 13.

96 เรื่องเดียวกัน, 56-58. เข้าใจว่าทรงเปรียบเปรยตามชื่อของเจียงเจ่อหมิน ซึ่งแปลตามตัวอักษรว่า แม่น้ำที่ให้คุนแก่ประชาชน

97 คู่มือขายของไต้หวันต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใน สิทธิพล เครือรัฐติกา, *อาเซียนในมุมมองของไต้หวัน* (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2565).

ของจำนวนแรงงานไทยทั้งหมดที่ทำงานในต่างประเทศ⁹⁸ พิชัย รัตตกุล รองนายกรัฐมนตรี ในรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เยือนไต้หวันเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1990 ซึ่งเป็นการเยือนระดับสูงสุดจากฝ่ายรัฐบาลเท่าที่เคยมีมาตั้งแต่ยุคความสัมพันธ์ทางการทูต ต่อมาในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1991 เจียงเซี่ยวเหียน (Chiang Hsiao-yen) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศไต้หวันก็เยือนไทยและพบกับอาสา สารสิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลอานันท์ ปันยารชุน⁹⁹ ทั้งนี้เมื่ออานันท์และอาสา สารสิน เยือนกรุงปักกิ่งในเดือนกันยายนของปีเดียวกัน จินก็บอกว่าไต้หวันเป็นเรื่องอ่อนไหว ขณะที่ฝ่ายไทยยืนยันว่าการติดต่อทั้งหมดเป็นเรื่องเศรษฐกิจ¹⁰⁰ ในปีถัดมารัฐบาลไทยอนุญาตให้ไต้หวันเปลี่ยนชื่อสำนักงานที่กรุงเทพฯ เป็น “สำนักงานเศรษฐกิจและการค้าไทเป” (Taipei Economic and Trade Office) เพื่อให้เป็นทางการยิ่งขึ้น รวมทั้งตั้ง “สำนักงานการค้าและเศรษฐกิจไทย” (Thailand Trade and Economic Office) ขึ้นที่ไทเป โดยแยกออกจากสำนักงานบริษัทการบินไทย

ในเวลาเดียวกัน หลี่เต็งฮุย (Lee Teng-hui) ประธานาธิบดีไต้หวันและประธานพรรคกั๋วหมินตั่ง ก็กำลังหาช่องทางที่ไม่เป็นทางการเพื่อสานสัมพันธ์กับบุคคลสำคัญในประเทศต่างๆ อันจะช่วยให้ไต้หวันไม่โดดเดี่ยวในเวทีโลก หรือที่เขาเรียกว่า “การทูตสัมฤทธิ์ผลนิยม” (pragmatic diplomacy)¹⁰¹ และหนึ่งในเป้าหมายก็คือ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รวมกันเป็นเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area - AFTA) เมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1992 ซึ่งเป็นโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของไต้หวัน¹⁰² หลี่เต็งฮุยจึงประกาศนโยบายมุ่งใต้ (Go-South policy) เมื่อเดือนธันวาคมของปีถัดมา และวางแผนเยือนฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย

⁹⁸ สุภางค์ จันทวานิช, *ตลาดแรงงานไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยในปลายทศวรรษที่ 90: รายงานผลสังเคราะห์* (กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), 47-51.

⁹⁹ *ทำวัตรเช้ากับอาสา สารสิน: การต่างประเทศภาคปฏิบัติ* (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2567), 225-226.

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, 305.

¹⁰¹ Lee Teng-hui, *The Road to Democracy: Taiwan's Pursuit of Identity* (Tokyo: PHP Institute, 1999), 95-96.

¹⁰² Bo-Jiun Jing, “Taiwan and Southeast Asia: Opportunities and Constraints of Continued Engagement,” *Maryland Series in Contemporary Asian Studies*: Vol. 2016: No. 2, Article 1.

และไทย ทางทางไต้หวันจึงติดต่อรองนายกรัฐมนตรีไทยในขณะนั้นคือ อำนาจ วีรวรรณ อดีตประธานกรรมการบริหารธนาคารกรุงเทพซึ่งเปิดทำการในไต้หวันตั้งแต่ ค.ศ. 1965 และยังเป็นหลานอาของสนธิ วีรวรรณ อดีตนายกสมาคมจังหวัดแห่งประเทศไทย (The Chinese Association of Thailand) ซึ่งก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. 1907 โดยนายแพทย์ ซุนยัตเซ็น (Sun Yat-sen) บิดาแห่งชาติของสาธารณรัฐจีน ซึ่งสมาคมนี้เป็นกระบอกเสียง ให้ไต้หวันมายาวนาน ในที่สุดอำนาจตกลงเชิญหลี่เต็งฮุยมา “พักผ่อน” ที่จังหวัดภูเก็ต ในกลางเดือนกุมภาพันธ์ และช่วยวางกำหนดการซึ่งรวมถึงการรับประทานอาหารเที่ยง กับชนวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี¹⁰³ มีข้อสังเกตว่าเรื่องนี้เป็นการติดต่อกันโดยไม่ผ่าน ช่องทางปกติ ประชา คุณะเกษม ปลัดกระทรวงการต่างประเทศบอกนักการทูต สหราชอาณาจักรประจำกรุงเทพฯ ว่า อำนาจจัดการเรื่องนี้โดยที่กระทรวงการต่างประเทศ ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง¹⁰⁴ ขณะที่หลิวอิง (Liu Ying) ผู้แทนรัฐบาลไต้หวันประจำกรุงเทพฯ ในช่วง ค.ศ. 1989-1994 ก็ระบุว่า อำนาจประสานงานตรงไปยังไทเปโดยไม่ผ่านสำนักงาน เศรษฐกิจและการค้าไทเปที่กรุงเทพฯ¹⁰⁵ ซึ่งสะท้อนว่าอำนาจตระหนักถึงความอ่อนไหวของเรื่องนี้ จึงต้องการให้การเยือนของผู้นำไต้หวันเป็นไปอย่างเงียบ

อย่างไรก็ตาม “การทูตวันหยุดพักผ่อน” (vacation diplomacy) ของหลี่เต็งฮุย ไม่อาจหลุดรอดสายตาของจีนได้ อุ๋เจี้ยนหมิน โฆษกกระทรวงการต่างประเทศจีน เตือนล่วงหน้าในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1994 ว่า การที่ประเทศซึ่งมีความสัมพันธ์ทาง การทูตกับจีนต้อนรับผู้นำไต้หวันไม่ว่ารูปแบบใดย่อมส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับ จีน¹⁰⁶ ส่วนจินกั๋วหัว (Jin Guihua) เอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงเทพฯ ก็เดินสายพบ บุคคลสำคัญในวงการต่างๆ ของไทยมากถึง 14 ครั้งเพื่อขอให้ช่วยกดดันหลี่เต็งฮุย ซึ่งรวมถึงการพบพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ องคมนตรีและรัฐบุรุษ¹⁰⁷ กระทรวง

¹⁰³ หลิวอิง, *ชีวประวัติของนักการทูตแห่งสาธารณรัฐจีน* (จังหวัดหมิ่นกั๋วว่ายเจียวกวนเลี้ยวจ้วน) (ไถเป่ย์: สำนักพิมพ์ จินรู่ยเหวินชวง, 2012), 164.

¹⁰⁴ British Embassy (Bangkok) to Foreign Office, February 10, 1994, FCO15/7454, The National Archives, Kew.

¹⁰⁵ หลิวอิง, *ชีวประวัติของนักการทูตแห่งสาธารณรัฐจีน*, 164.

¹⁰⁶ “China lashes at Taiwan’s ‘vacation diplomacy’,” UPI Archives, February 7, 1994, <https://www.upi.com/Archives/1994/02/07/China-lashes-at-Taiwans-vacation-diplomacy/4724760597200/>.

¹⁰⁷ จินกั๋วหัว, *จากการทูตที่เป็นทางการสู่การทูตภาคประชาชน* (ฉงกวนฟางว่ายเจียวเต้าหมิ่นเจียนว่ายเจียว) (ช่างไห่: สำนักพิมพ์ช่างไห่สื่อชู่, 2009), 182.

การต่างประเทศไทยจึงออกมาชี้แจงเพื่อบรรเทาผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-จีน ร้อยโท ระวี หงสประภาส รองอธิบดีกรมสารนิเทศแถลงในวันถัดมาว่า ผู้นำได้หวั่นเข้ามา ในสถานะนักท่องเที่ยวซึ่งไม่มีใครห้ามได้ ส่วนเรื่องที่ชวน หลีกภัย จะพบผู้นำได้หวั่นนั้น ไม่เป็นความจริง¹⁰⁸ ขณะที่สุรินทร์ พิศสุวรรณ รัฐมนตรีช่วยก็ยืนยันเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ว่า ไทยยึดมั่นนโยบายจีนเดียวอย่างเหนียวแน่น¹⁰⁹ และในวันถัดมา นาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ รัฐมนตรีว่าการก็ให้สัมภาษณ์ว่า หากหลี่เติงฮุย มาขอพบก็จะไม่ให้พบ¹¹⁰ ทั้งนี้เมื่อผู้นำได้หวั่นมาถึงจังหวัดภูเก็ตในวันที่ 14 โดยมี อำนาจ วีรวรรณ และไพฑูรย์ แก้วทอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการ สังคมไปต้อนรับ นาวาอากาศตรี ประสงค์ ก็ให้สัมภาษณ์อีกว่า หลี่เติงฮุยไม่ใช่แขกของรัฐบาล และไทยยังคงยึดมั่นนโยบายจีนเดียว แต่การที่ได้หวั่นเป็นสมาชิก ความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิก (Asia-Pacific Economic Cooperation - APEC) ก็ทำให้ไทยมีเรื่องที่ต้องหารือด้วยในทางเศรษฐกิจ¹¹¹ ส่วนชวน หลีกภัย ก็ย้ายไปอีก 3 วันต่อมาว่า ไทยยึดมั่นนโยบายจีนเดียว ส่วนคนอื่นที่เข้ามาถือเป็นภาคเอกชน¹¹²

แม้รัฐบาลไทยจะยืนยันเหตุผลที่อนุญาตให้หลี่เติงฮุยเข้าประเทศ แต่ก็ได้ ยกเลิกนัดเดิมที่เขาจะได้พบนายกรัฐมนตรี เรื่องนี้เป็นปัญหาสำหรับผู้นำได้หวั่นที่เพิ่ง เสร็จสิ้นการ “พักผ่อน” ที่ฟิลิปปินส์และอินโดนีเซียโดยได้พบหัวหน้ารัฐบาลอย่างฟิเดล รามอส (Fidel Ramos) และซูฮาร์โต (Suharto) และหวังจะได้พบบุคคลระดับเดียวกัน ของไทย หลิวอิง ผู้แทนรัฐบาลได้หวั่นประจำกรุงเทพฯ จึงเข้ามาช่วยแก้ปัญหาโดยขอให้ มารุต บุณนาท ประธานรัฐสภาได้รับเจ้าภาพเลี้ยงอาหารแทนชวน หลีกภัย¹¹³ ทั้งนี้ ฝ่ายนิติบัญญัติของไทยยังคงติดต่อกับได้หวั่นอย่างต่อเนื่องหลัง ค.ศ. 1975 โดยถือว่า ความความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเป็นเรื่องของฝ่ายบริหาร และมารุตก็เคยเยือน ได้หวั่นในฐานะประธานรัฐสภามาแล้ว หลิวอิงยังได้ติดต่อหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ประธานมูลนิธิโครงการหลวงซึ่งได้รับความช่วยเหลือด้านเทคโนโลยีการเกษตรบนที่สูง

¹⁰⁸ “จีนชวนรับผู้นำได้หวั่น กระเทือนสัมพันธ์ไทยแน่,” *มติชน*, 9 กุมภาพันธ์ 2537, 10.

¹⁰⁹ ““ผู้นำได้หวั่น” ลุยอินโดนีเซีย อาลาตสยน์ไม่เกี่ยวกับการเมือง,” *มติชน*, 11 กุมภาพันธ์ 2537, 4.

¹¹⁰ “จีนกร้าวประท้วงฟิลิปปินส์สื่อ “ประสงค์” เหมิน “หลี่เติงฮุย”,” *มติชน*, 12 กุมภาพันธ์, 2537, 4.

¹¹¹ “จีนยั่วต้อนรับ ‘ได้หวั่น’ คณะผู้แทนจตุมาไทย,” *มติชน*, 15 กุมภาพันธ์ 2537, 12.

¹¹² ““หลี่”เยย “จีน” ทำตัวเหมือนเด็ก ประสงค์เตรียมชี้แจงจุดยืนไทย,” *มติชน*, 18 กุมภาพันธ์ 2537, 13.

¹¹³ หลิวอิง, *ชีวประวัติของนักการทูตแห่งสาธารณรัฐจีน*, 164.

จากไต้หวันมาตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เพื่อให้ผู้นำไต้หวันได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร¹¹⁴ ในที่สุดหัตถ์แดงซุยกี้เดินทางโดยเครื่องบินจากจังหวัดภูเก็ตมาถึงกรุงเทพฯ ในเช้าวันที่ 16 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1994 และรับประทานอาหารเที่ยงกับมารุตที่โรงแรมเซ็นทรัลพลาซา (ปัจจุบันคือโรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ แอท เซ็นทรัลพลาซา ลาดพร้าว) ต่อด้วยการเข้าเฝ้าฯ พระมหากษัตริย์ไทย ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ก่อนเดินทางกลับไต้หวันในค่ำวันนั้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ไทยจะเป็นฝ่ายสร้างประเด็นร้อนในความสัมพันธ์กับจีนด้วยกรณีหัตถ์แดงซุยกี้ที่ 14 และหัตถ์แดงซุยกี้ในเวลาห่างกันเพียง 12 เดือน แต่จีนกลับเป็นฝ่ายรีบฟื้นฟูมิตรภาพ โดยเมื่อวันที่ 18 เมษายน ค.ศ. 1993 หรือเพียง 2 เดือนหลังกรณีหัตถ์แดงซุยกี้ เฉียนฉีเฉิน (Qian Qichen) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจีนก็เยือนไทยเพื่อหารือกับนาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ เกี่ยวกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี รวมทั้งการตั้งสถานกงสุลแห่งใหม่ที่จังหวัดสงขลาและเมืองคุนหมิง เขายังพบชวน หลีกภัย และเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร อีกด้วย¹¹⁵ ต่อมาในวันที่ 25 สิงหาคมของปีนั้น ชวนก็เยือนจีนอย่างเป็นทางการนาน 10 วัน และแม้ว่าเมื่อเกิดกรณีหัตถ์แดงซุยกี้ในกลางเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1994 คณะกรรมการการต่างประเทศแห่งสภาผู้แทนประชาชนจีนจะยกเลิกการเยือนไทย แต่พอถึงวันที่ 27 ของเดือนเดียวกัน เฉียนฉีเฉินก็แวะมากรุงเทพฯ เป็นเวลา 22 ชั่วโมงโดยประชุมและรับประทานอาหารกับนาวาอากาศตรี ประสงค์ พร้อมกับกล่าวว่า พายุที่เกิดจาก “การทูตวันหยุดพักผ่อน” ของหัตถ์แดงซุยกี้สงบลงแล้ว และไทยกับจีนควรกระชับความสัมพันธ์ให้มากขึ้น¹¹⁶

การที่จีนรีบฟื้นฟูมิตรภาพกับไทยหลังกรณีหัตถ์แดงซุยกี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจเนื่องจากขณะนั้นจีนกำลังเดินทางปฏิรูปเศรษฐกิจครั้งใหม่ตามมติที่ประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 14 เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1992 หลังจากชะงักลง

¹¹⁴ เรื่องเดียวกัน, 169.

¹¹⁵ Robert F. Ash, “Quarterly Chronicle and Documentation,” *The China Quarterly*, no. 135, Special Issue: Deng Xiaoping: An Assessment (September 1993): 644.

¹¹⁶ British Embassy (Bangkok) to Foreign Office, March 3, 1994, FCO15/7454, The National Archives, Kew.

ชั่วคราวเมื่อเกิดกรณีเทียนอันเหมิน จีนจึงมุ่งสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรกับประเทศเพื่อนบ้านอันจะช่วยให้การปฏิรูปเป็นไปโดยราบรื่น รวมทั้งมุ่งต่อสู้กับทฤษฎีภัยคุกคามจากจีน (China Threat Theory) ที่แพร่มาจากโลกตะวันตกหลังสิ้นสุดสงครามเย็นโดยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความร่วมมือพหุภาคีเพื่อแสดงถึงบทบาทเชิงสร้างสรรค์ของจีน และหนึ่งในกรอบความร่วมมือสำคัญก็คือ การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum – ARF) ซึ่งจัดขึ้นครั้งแรกที่กรุงเทพฯ เมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1994 การที่เฉียนฉีเจินเข้าร่วมการประชุมนี้ต่างๆ ที่ผู้นำได้หวนเพ่งเล็งฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และไทยเมื่อ 5 เดือนก่อนสะท้อนว่า จีนไม่ต้องการให้ประเด็นนี้เป็นอุปสรรคในความสัมพันธ์กับอาเซียน

ความสัมพันธ์ไทย-จีนที่ฟื้นคืนพลัง ตั้งแต่กลางทศวรรษ 1990

ไทยหันมาตระหนักถึงความสำคัญของจีนอีกครั้งในกลางทศวรรษ 1990 โดยมีเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญ กล่าวคือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product - GDP) ของจีนเติบโตไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10 อย่างต่อเนื่องในช่วง ค.ศ. 1992-1996 ขณะที่มูลค่าการค้าไทย-จีนแม้จะเพิ่มขึ้นต่อเนื่องมาตั้งแต่ ค.ศ. 1983 แต่ก็เพิ่มในอัตราที่เร็วขึ้นมากจาก 41,246 ล้านบาทใน ค.ศ. 1993 เป็น 248,978 ล้านบาทในอีกเพียง 7 ปีถัดมา (ดูตารางที่ 1) และจีนก็กลายเป็นตลาดส่งออก 10 อันดับแรกของไทยอีกครั้งใน ค.ศ. 1994 หลังเสียสถานะดังกล่าวไปตั้งแต่ ค.ศ. 1990 (ดูตารางที่ 2) โดยสินค้าส่งออกสำคัญของไทยไปจีนช่วง ค.ศ. 1995-1996 ได้แก่ ยางพารา ข้าว น้ำตาล ปลาแช่เย็นและแช่แข็ง เส้นใยและเส้นด้าย กุ้งแช่เย็นและแช่แข็ง คอมพิวเตอร์และชิ้นส่วนที่เกี่ยวข้อง และเคมีภัณฑ์¹¹⁷

¹¹⁷ วันรัช มิ่งมณีนาคิน, รายงานการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-จีน: แนวโน้มและปัญหา (ปฐมธานี: โครงการเงินศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), 36.

การให้ความสำคัญกับจีนเห็นได้ชัดหลังจาก “ลูกจีน” อย่างบรรหาร ศิลปอาชา ได้เป็นนายกรัฐมนตรีในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1995¹¹⁸ รัฐบาลของเขาร่วมมือกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติจัดงานสัมมนาในโอกาส 20 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีนที่ทำเนียบรัฐบาลเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายนของปีนั้น โดยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดงาน หม่อมราชวงศ์เกษมสโมสร เกษมศรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกล่าวในงานว่า จีนจะเป็นเศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่สุดของโลกภายใน 25 ปี และไทยมีโอกาสนขยายการค้าและการลงทุนกับจีนอีกหลายเท่าตัว เขาสนับสนุนข้อเสนอของลีควานยู (Lee Kuan Yew) อดีตนายกรัฐมนตรีสิงคโปร์ที่ให้หลักเสียงประเด็นอ่อนไหวของจีนอย่างทิเบตและไต้หวัน เนื่องจาก “เราทุกคนอยากเห็นจีนที่เข้มแข็ง ที่มั่นคง ภาควิชา ไม่ต้องการเห็นจีนที่ตระหนกตกใจหรือไม่มั่นใจ เพราะถ้าขาดความมั่นใจแล้วก็อาจทำบางอย่างที่เสียหายได้”¹¹⁹ ส่วนบรรหารก็กล่าวในงานเดียวกันว่า ไทยจะไม่สนับสนุนการแทรกแซงกิจการภายในของต่างประเทศ หรือยุยงให้เกิด “การกบฏแบ่งแยกดินแดน” อย่างเด็ดขาด¹²⁰ เขาเยือนกรุงปักกิ่งในเดือนมีนาคมของปีถัดมาโดยมีนักธุรกิจติดตามไป 60 คน และมีการตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศในเดือนกรกฎาคมของปีเดียวกัน ซึ่งต่อมากomitee การนี้จะมีมติให้จีนเป็นประเทศเป้าหมายหลักในการลงทุน¹²¹

ท่าทีสนับสนุนจีนของรัฐบาลไทยปรากฏชัดเจนเมื่อจีนซ้อมรบในช่องแคบไต้หวันเมื่อกลางเดือนมีนาคม ค.ศ. 1996 หรือเรียกว่า วิกฤตการณ์ช่องแคบไต้หวันครั้งที่ 3 (The Third Taiwan Strait Crisis) เพื่อข่มขู่ให้เติ้งชู่ชิ่งที่กำลังหาเสียงเลือกตั้ง¹²²

¹¹⁸ เคยมีข้อกล่าวหาว่าบรรหารเกิดในจีนแล้วอพยพมาไทยพร้อมบิดา ดูใน “Thai PM ‘born in China’,” UPI Archives, September 2, 1996, <https://www.upi.com/Archives/1996/09/02/Thai-PM-born-in-China/8413841636800/>.

¹¹⁹ หม่อมราชวงศ์เกษมสโมสร เกษมศรี, “ปาฐกถาพิเศษ,” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน: 20 ปีแห่งมิตรภาพ*, บรรณาธิการโดย นิพัทธ์ จิตรประสงค์ และเรืองศักดิ์ เขียวโย (ปทุมธานี: โครงการจีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), 1-7.

¹²⁰ บรรหาร ศิลปอาชา, “คำกล่าวปราศรัย,” ใน เรื่องเดียวกัน, (37).

¹²¹ สุนิสา สุขชี, *บทบาทบรรษัทข้ามชาติไทยในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-จีน พ.ศ. 2524-2539*, 178.

¹²² วิกฤตการณ์ช่องแคบไต้หวันครั้งที่ 1 และ 2 เกิดขึ้นเมื่อจีนยิงถล่มหมู่เกาะนอกชายฝั่งที่อยู่ใต้การปกครองของไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1954-1955 และ ค.ศ. 1958 ตามลำดับ

หม่อมราชวงศ์เกษมสโมสร เกษมศรี ตอบคำถามสื่อมวลชนเกี่ยวกับท่าทีของไทยต่อเรื่องนี้โดยถามกลับว่า “ถ้ามีประเทศหนึ่งซื้อมรบนในดินแดนของตนเองเพื่อปราบไม่ให้จังหวัดหนึ่งแยกตัวออกไป คุณจะคัดค้านเขาอย่างนั้นหรือ”¹²³ ต่อมาในวันที่ 25 มีนาคม หรือ 2 วันหลังการเลือกตั้งประธานาธิบดีทางตรงครั้งแรกของไต้หวัน บรรหาร ศิลปอาชา ซึ่งอยู่ระหว่างเยือนจีนก็บอกหลี่เฉิงว่า ไทยยึดมั่นในนโยบายจีนเดียวและประเทศอื่นๆ ก็ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของจีน ขณะที่นายกรัฐมนตรีจีนก็ชื่นชมความสัมพันธ์จีน-ไทยว่าเป็นตัวแบบของความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศเพื่อนบ้านและใกล้ชิดเหมือนญาติ¹²⁴ และในกลางเดือนเมษายนของปีนั้น พลเอก จางวานเหนียน (Zhang Wannian) รองประธานคณะกรรมการทหารส่วนกลางของจีนก็เยือนไทยในฐานะแขกของ พลเอก ขวลิต ยงใจยุทธ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม การที่ไทยต้อนรับนายทหารระดับสูงของจีนเพียงไม่กี่สัปดาห์หลังจากจีนซื้อมรบนในช่องแคบไต้หวันแสดงให้เห็นว่า ไทยมุ่งกระชับความสัมพันธ์กับจีนต่อไปตามปกติ และหลังจากได้เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อจากบรรหารเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1996 พลเอก ขวลิต ก็เยือนจีนในเดือนเมษายนของปีถัดมา

เหตุการณ์ที่ทำให้ไทยมีทัศนคติต่อจีนมากยิ่งขึ้นก็คือ วิกฤตการณ์การเงินในเอเชีย (Asian Financial Crisis) ในกลาง ค.ศ. 1997 โดยหลังจากรัฐบาลพลเอก ขวลิต ยงใจยุทธ พ่ายแพ้ต่อการโหมตีค่าเงินจนต้องประกาศลอยตัวค่าเงินบาทในวันที่ 2 กรกฎาคมของปีนั้น และเข้ารับการฟื้นฟูเศรษฐกิจในโครงการของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund – IMF) ซึ่งต้องใช้เงิน 17,000 ล้านดอลลาร์ จีนก็รีบประกาศช่วยเหลือไทยผ่านโครงการนี้เป็นเงิน 1,000 ล้านดอลลาร์ รวมทั้งสัญญาว่าจะไม่ลดค่าเงินหยวน แม้คำสัญญานี้อาจเกิดจากการที่เศรษฐกิจจีนเองต้องพึ่งพาการนำเข้าอยู่มาก แต่ก็ทำให้รัฐบาลไทยประทับใจ หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลชวน หลีกภัย สมัยที่ 2

¹²³ Michael Vatikiotis, “Sounds of Silence,” *Far Eastern Economic Review* 159, no. 13 (March 28, 1996), 24, cited in Koong Pai Ching, “Southeast Asia Countries’ Perceptions of China’s Military Modernization,” *Sigur Center Asia Papers* Number 5, 1999.

¹²⁴ “Thailand’s PM backs ‘one-China’ policy,” UPI Archives, March 25, 1996, <https://www.upi.com/Archives/1996/03/25/Thailands-PM-backs-one-China-policy/3365827730000/>.

ซึ่งบริหารประเทศต่อจากพลเอก ชวลิต ในปลายปีนั้นกล่าวเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2000 ว่า เงินดังกล่าวคือ “น้ำใสใจจริงของมิตร” อีกทั้งการไม่ลดค่าเงินหยวนก็ “ช่วยสร้างเงื่อนไขให้ประเทศในภูมิภาคของเราได้ศึกษาภาพในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของตน”¹²⁵

วิกฤตการณ์การเงินยังเป็นโอกาสของจีนในการปรับภาพลักษณ์และกระชับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเข้าร่วมการประชุมอาเซียนบวกสาม (ASEAN Plus Three – APT) ซึ่งจัดขึ้นครั้งแรกที่มาเลเซียเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1997 ดังมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า

แม้ค่าเงินของจีนจะได้รับการป้องกันค่อนข้างดีจากการโจมตีของนักเก็งกำไร เนื่องจากมีการควบคุมการเข้าออกของเงิน แต่วิกฤตการณ์การเงินในเอเชียก็ทำให้ผู้นำจีนแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อชะตากรรมอันเลวร้ายของเพื่อนบ้านในเอเชีย และเกิดสำนึกที่เพิ่มขึ้นร่วมกับพวกเขาเกี่ยวกับชะตากรรมร่วมกันทั่วเอเชีย (common pan-Asian destiny) ขณะเดียวกัน ความไม่พอใจต่อกองทุนการเงินระหว่างประเทศซึ่งใช้การปฏิรูปเชิงโครงสร้างเป็นเงื่อนไขในการให้กู้เงิน ก็ทำให้ประเทศในเอเชียรวมถึงจีนรู้สึกร่วมกันว่าพวกตนเป็นเหยื่อของ “โลกตะวันตก” การจัดตั้งมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการเงินรูปแบบใหม่เช่นอาเซียนบวกสามได้ช่วยชักนำให้จีนฝังรากแห่งอัตลักษณ์ของตนลงในภูมิภาค¹²⁶

¹²⁵ หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร, “คำกล่าวเปิดงาน,” ใน เอกสารทางวิชาการ การสัมมนาทางวิชาการ “ความสัมพันธ์ไทย-จีนกับสันติภาพในเอเชียตะวันออก วันพฤหัสบดีที่ 20 กรกฎาคม 2543 และการอภิปรายทางวิชาการ “วีรกรรมของชาวจีนในสยาม ยามสงครามโลกครั้งที่สอง” วันพุธที่ 30 สิงหาคม 2543, บรรณาธิการ โดย นิพัทธ์ จิตรประสงค์ และเรืองศักดิ์ เยื่อไผ่ (ปทุมธานี: โครงการจีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), 10.

¹²⁶ Chien-peng Chung, *China's Multilateral Cooperation in Asia and the Pacific: Institutionalizing Beijing's "Good Neighbour Policy"* (Oxon: Routledge, 2010), 72.

รัฐบาลชวน หลีกภัย สมัยที่ 2 มุ่งกระชับความสัมพันธ์กับจีนและปฏิเสธคำขอของเซียว่าฉวนฉาง (Siew Wan-chang) นายกรัฐมนตรีได้หนังสือที่ว่าจะเยือนไทยเพื่อเสนอความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจเมื่อต้น ค.ศ. 1998¹²⁷ ต่างจากสมัยที่ 1 ที่เคยอนุญาตให้หลี่เต็งฮุยเดินทางเข้ามาได้ ขณะที่สุรินทร์ พิธสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศก็ยกย่องจีนในงานสัมมนาที่สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อเดือนสิงหาคมของปีนั้นว่าเป็น “เสาหลักของเสถียรภาพและความมั่นคงในภูมิภาคและในโลก”¹²⁸ และรัฐบาลนี้เองที่ยื่นข้อเสนอต่อจีนในการจัดทำ “แถลงการณ์ร่วมว่าด้วยแผนงานความร่วมมือในศตวรรษที่ 21” (Plan of Action for the 21st Century) ซึ่งครอบคลุมความสัมพันธ์ในทุกมิติ ในที่สุดถึงเจี๋ยเสวียน (Tang Jiaxuan) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจีนก็ลงนามในเอกสารดังกล่าวร่วมกับสุรินทร์ที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1999 โดยไทยเป็นประเทศแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีแผนงานลักษณะนี้กับจีน และกลายเป็นหนึ่งในเอกสารสำคัญที่วางกรอบความสัมพันธ์ไทย-จีนจนถึงปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่าในครึ่งหลังของทศวรรษ 1990 ความสัมพันธ์ไทย-จีนได้ฟื้นคืนพลังอีกครั้ง การถึงแก่สัญกรรมของพลตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เติ้งเสี่ยวผิง และพลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อ ค.ศ. 1995, 1997 และ 1998 ตามลำดับ เป็นโอกาสของสองประเทศในการรำลึกถึงรากฐานความสัมพันธ์ที่พวกเขาสร้างไว้ตั้งแต่ทศวรรษ 1970 รัฐบาลพลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ แสดงความอาลัยและยกย่องการเยือนไทยของเติ้งเสี่ยวผิงเมื่อ ค.ศ. 1978 ว่าเป็นผลดีต่อสันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาค¹²⁹ ส่วนหลี่เผิงก็แสดงความอาลัยอดีตนายกรัฐมนตรีทั้งสองของไทยโดยระบุว่า พลตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ คือ “มิตรเก่า”¹³⁰ และพลเอก ชาติชาย คือ “มิตรแท้”¹³¹ นอกจากนี้ ยังมีผู้นำระดับสูงของจีนเยือนไทยอีก 2 คน คนแรกคือเจียงเจ๋อหมิน ประธานาธิบดีและเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1999 เขากล่าวสุนทรพจน์ที่กรุงเทพฯ ว่า

¹²⁷ Chen Jie, *Foreign Policy of the New Taiwan: Pragmatic Diplomacy in Southeast Asia* (Cheltenham: Edward Elgar, 2002), 161.

¹²⁸ เสียน อีระวิทย์, *จีนใหม่ในศตวรรษที่ 21* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549), 52.

¹²⁹ “จีนเตรียมทัพพร้อม สันติงผลัดแผ่นดิน ผวา‘เทียนอันเหมิน2’,” *มติชน*, 21 กุมภาพันธ์ 2540, 23.

¹³⁰ หม่อมหลวงรองฤทธิ์ ปราโมช และคณะ, *คึกฤทธิ์ ปราโมช* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2538).

¹³¹ “‘สุ-เต๋’ส่งหรีดอาลัยศพ‘น้าชาติ’ จอจก‘เจ้าภาพ’แน่น,” *มติชน*, 9 พฤษภาคม 2541, 20.

ประเทศในเอเชียมีประสบการณ์ร่วมกันในการต่อสู้กับลัทธิอาณานิคม และความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอาเซียนควรยึดหลักปรัชญา¹³² และคนถัดมาคือ หูจิ่นเทา (Hu Jintao) รองประธานาธิบดีและผู้ที่ผู้นำรุ่นที่ 4 เมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2000 ซึ่งตรงกับการครบรอบ 25 ปีของความสัมพันธ์ทางการทูต เขากล่าวว่า ไทยคือหนึ่งในหุ้นส่วนความร่วมมือที่สำคัญที่สุดของจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งเน้นย้ำเหมือนที่เติ้งเสี่ยวผิง บอกพลเอก ซาติชาย เมื่อ 11 ปีก่อนว่า ความสัมพันธ์ไทย-จีนคือตัวแบบของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีระบบสังคมแตกต่างกันแต่อยู่ร่วมกันได้¹³³

เรื่องสำคัญเชิงสัญลักษณ์ที่จีนยังคงคาดหวังจากไทยเมื่อสิ้นทศวรรษ 1990 ก็คือการเสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ผู้ซึ่งมิได้เสด็จฯ เยือนต่างประเทศอีกเลยหลัง ค.ศ. 1967 แต่แล้วการเยือนลาวของพระองค์เมื่อ ค.ศ. 1994 ก็ทำให้จีนเร่งเข้าเรื่องนี้กับไทยมากขึ้น¹³⁴ และเจียงเจ่อหมินก็กราบบังคมทูลเชิญพระองค์ขณะเยือนไทยเมื่อ ค.ศ. 1999 ในที่สุดทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงเสด็จพระราชดำเนินแทนในระดับประมุขแห่งรัฐเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 2000 ในการนี้สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเพิ่งได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลมิตรภาพภาษาและวัฒนธรรมจีน (The Chinese Language and Cultural Friendship Award) จากกระทรวงศึกษาธิการจีนเมื่อเดือนมีนาคมของปีนั้นโดยเสด็จด้วย สมเด็จพระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ทรงบอกหูจิ่นเทาในงานเลี้ยงที่กรุงปักกิ่งว่า ประเทศจีนก้าวหน้ากว่าที่ทรงคิดไว้มาก และความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศก็ประดุจพี่น้องที่ไม่อาจตัดขาดกันได้¹³⁵ หรือกล่าวได้ว่า คริสต์ศตวรรษที่ 20 สิ้นสุดลงพร้อมกับบรรยากาศของความสัมพันธ์ไทย-จีนที่กลับมามีชีวิตชีวา

¹³² Jiang Zemin, "Work Together to Create a Bright Future for Asia and the World," in *Selected Works of Jiang Zemin Volume II* (Beijing: Foreign Languages Press, 2012), 395-399.

¹³³ "Chinese Vice President Begins Visit to Thailand," People's Daily Online, July 18, 2000, https://en.people.cn/english/200007/18/eng20000718_45813.html.

¹³⁴ British Embassy (Bangkok) to Foreign Office, October 6, 1994, FCO15/7454, The National Archives, Kew.

¹³⁵ จางจี้หวาน, *บันทึกเรื่องการเป็นทูตในสามประเทศ (ซานสือมานจี)* (เป่ย์จิง: สำนักพิมพ์ต้าโหย่ว, 2022), 281.

สรุป

แม้ในภาพรวม ช่วงเวลา 25 ปีแรกของความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน เต็มเปี่ยมด้วยมิตรภาพและความร่วมมือ โดยมีบุคคลระดับสูงของทั้งสองประเทศ เดินทางเยือนกันบ่อยครั้ง แต่ความสัมพันธ์ก็มิได้ราบรื่นตลอดเวลา จริงอยู่ที่นับตั้งแต่เกิดปัญหาแกมพูชาเมื่อ ค.ศ. 1978 สองประเทศได้เปลี่ยนจากศัตรูกลายเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ แต่ก็ยังมีมุมมองต่อการแก้ปัญหาที่ต่างกัน และเมื่อปัญหานี้เริ่มคลี่คลายในปลายทศวรรษ 1980 ความเป็นหุ้นส่วนก็ลดความสำคัญลง ไทยเริ่มดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของจีนน้อยลง ทั้งกรณีแกมพูชา ทิเบต และได้หวัน แต่แล้วเมื่อถึงกลางทศวรรษ 1990 ความสำคัญที่เพิ่มขึ้นของจีนในภูมิภาคก็ทำให้ไทยต้องกระชับความสัมพันธ์อีกครั้ง จนเกิดกรอบความร่วมมือระยะยาวกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1999

ข้อสังเกตส่งท้ายก็คือ แม้ความสัมพันธ์ไทย-จีนในช่วง ค.ศ. 1975-2000 จะเกิดจากผลประโยชน์ด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ แต่ก็ตั้งอยู่บน “หลักปัญจศีล” ซึ่งปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในแถลงการณ์ร่วมว่าด้วยการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตเมื่อ ค.ศ. 1975 และแถลงการณ์ร่วมว่าด้วยแผนงานความร่วมมือในศตวรรษที่ 21 เมื่อ ค.ศ. 1999 อันเป็นประโยชน์ต่อการอธิบายสถานะของไทยในฐานะประเทศที่เล็กกว่า โดยเมื่อต้องร่วมมือกับจีนอย่างใกล้ชิดหลัง ค.ศ. 1978 ไทยก็อ้างได้ว่าตนไม่ใช่ “ลูกน้อง” แต่เป็น “มิตร” ของจีนตามหลักปัญจศีล ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในงานเลี้ยงต้อนรับหลิเชียนเนี่ยนเมื่อ ค.ศ. 1985 ซึ่งทรงเน้นย้ำว่า ไทยกับจีนจะต้อง “เคารพในเสรีภาพอธิปไตยของกันและกันโดยเคร่งครัด”¹³⁶ สอดคล้องกับที่มินกวิชากร ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตั้งข้อสังเกตว่า หลักการเจิงนามธรรมช่วยสร้างความชอบธรรมต่อการปรับเปลี่ยนนโยบายของไทยเพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติ

¹³⁶ กองการต่างประเทศ สำนักราชเลขาธิการ, พระราชดำรัสและสุนทรพจน์ตอบในงานพระราชทานเลี้ยงเพื่อเป็นเกียรติในโอกาสที่พระประมุขและประมุขต่างประเทศเสด็จฯ และเดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในฐานะพระราชอาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ระหว่างปี พ.ศ. 2497-2531 (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2556), 295.

มาโดยตลอด¹³⁷ อย่างไรก็ตาม บทบาทและอำนาจที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 21 นำมาสู่คำถามที่ว่า ไทยยังคงสามารถใช้หลักปรัชญาสืลเพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติในความสัมพันธ์กับจีน เฉกเช่นในช่วง 25 ปีแรกของความสัมพันธ์ทางการทูตได้อีกต่อไปหรือไม่ และมากน้อยเพียงใด

¹³⁷ Pavin Chachavalpongpun, “Roots of Resilience: Interests and Values in Thai Foreign Policy,” *Journal of Current Southeast Asian Affairs* 43, no. 3 (2024): 409-429.

ภาพที่ 1

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีไทย
และพลตรี ชาดิชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทย
เข้าพบเหมาเจ๋อตง ประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีน ที่กรุงปักกิ่ง
เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1975

ที่มา: สมาคมมิตรภาพไทย-จีน, อนุสรณ์ทศวรรษสมาคมมิตรภาพไทย-จีน (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.).

ภาพที่ 2

พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีไทย
ต้อนรับเติ้งเสี่ยวผิง รองนายกรัฐมนตรีจีน ในโอกาสเยือนไทย
เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน ค.ศ. 1978

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ภาพที่ 3

จ้าวจื่อหยาง นายกรัฐมนตรีจีน
ต้อนรับพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีไทย ในโอกาสเยือนจีน
เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน ค.ศ. 1982

ที่มา: สมาคมมิตรภาพไทย-จีน, อนุสรณ์ทศวรรษสมาคมมิตรภาพไทย-จีน (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.).

ภาพที่ 4

พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
เสด็จพระราชดำเนินไปทรงส่งหีลี้เซียนเนี่ยน ประธานาธิบดีจีน
ขึ้นเครื่องบินไปจังหวัดเชียงใหม่
เมื่อวันที่ 13 มีนาคม ค.ศ. 1985

ที่มา: สมาคมมิตรภาพไทย-จีน, อนุสรณ์ทศวรรษสมาคมมิตรภาพไทย-จีน (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.).

ภาพที่ 5

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
(สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในขณะนั้น)
ทรงพบตั้งเสี้ยวผิง ผู้นำสูงสุดของจีน ที่กรุงปักกิ่ง
เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1987

ที่มา: Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China and Party Literature Research Centre of the CPC Central Committee, *The Charisma of Deng Xiaoping as a Diplomat* (Beijing: Central Party Literature Publishing House and Fujian People's Publishing House, 1998), 202.

ภาพที่ 6
เติ้งเสี่ยวผิง ผู้นำสูงสุดของจีน
ต้อนรับพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีไทย
เมื่อวันที่ 17 มีนาคม ค.ศ. 1989

ที่มา: Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China and Party Literature Research Centre of the CPC Central Committee, *The Charisma of Deng Xiaoping as a Diplomat* (Beijing: Central Party Literature Publishing House and Fujian People's Publishing House, 1998), 226.

ภาพที่ 7

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงพบหยางช่างคุน ประธานาธิบดีจีน ที่กรุงปักกิ่ง
เมื่อวันที่ 9 เมษายน ค.ศ. 1990

ที่มา: กระทรวงการต่างประเทศ, ทางสายไมตรี: ประมวลเอกสารจดหมายเหตุการเสด็จเยือน
ต่างประเทศของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พ.ศ. 2516-2534 (กรุงเทพฯ:
อมรินทร์, 2537), 496.

ตารางที่ 1

มูลค่ารวมของการค้าไทย-จีนในช่วง ค.ศ. 1975-2000

(หน่วย: พันล้านบาท)

ค.ศ.	มูลค่ารวม	ค.ศ.	มูลค่ารวม
1975	0.73	1988	29.20
1976	2.72	1989	33.07
1977	3.45	1990	35.09
1978	3.20	1991	37.88
1979	6.51	1992	40.78
1980	11.06	1993	41.24
1981	11.04	1994	58.23
1982	12.42	1995	93.05
1983	8.56	1996	96.87
1984	11.74	1997	124.96
1985	13.44	1998	147.66
1986	14.17	1999	165.76
1987	22.94	2000	248.97

ที่มา: กระทรวงพาณิชย์ อ้างถึงใน จุลชีพ ชินวรรณ, 30 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน: ความร่วมมือระหว่างกัลยาณมิตร 2518-2548 (กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2548), 88.

ตารางที่ 2

ตลาดส่งออก 10 อันดับแรกของไทยและมูลค่าการส่งออกในช่วง ค.ศ. 1985-1998
(หน่วย: พันล้านบาท)

อันดับ ค.ศ.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1985	สหรัฐอเมริกา (38.01)	ญี่ปุ่น (25.82)	สิงคโปร์ (15.35)	เนเธอร์แลนด์ (13.77)	มาเลเซีย (9.64)	ฮ่องกง (7.08)	จีน (7.36)	เยอรมนี ตะวันตก (7.22)	สหราชอาณาจักร (4.70)	ซาอุดี อาระเบีย (4.38)
1986	สหรัฐอเมริกา (41.41)	ญี่ปุ่น (32.47)	สิงคโปร์ (20.59)	เนเธอร์แลนด์ (16.79)	เยอรมนี ตะวันตก (10.71)	มาเลเซีย (10.02)	ฮ่องกง (9.28)	สหราชอาณาจักร (7.43)	จีน (7.25)	เกาหลีใต้ (6.29)
1987	สหรัฐอเมริกา (55.72)	ญี่ปุ่น (44.60)	สิงคโปร์ (26.99)	เนเธอร์แลนด์ (19.96)	เยอรมนี ตะวันตก (14.77)	ฮ่องกง (12.55)	สหราชอาณาจักร (10.72)	มาเลเซีย (9.96)	จีน (9.94)	ซาอุดี อาระเบีย (7.58)
1988	สหรัฐอเมริกา (80.86)	ญี่ปุ่น (64.41)	สิงคโปร์ (30.98)	เนเธอร์แลนด์ (20.01)	เยอรมนี ตะวันตก (18.63)	ฮ่องกง (17.96)	สหราชอาณาจักร (14.88)	มาเลเซีย (12.00)	จีน (11.94)	ฝรั่งเศส (9.59)
1989	สหรัฐอเมริกา (111.93)	ญี่ปุ่น (87.99)	สิงคโปร์ (36.84)	เนเธอร์แลนด์ (25.05)	เยอรมนี ตะวันตก (21.03)	ฮ่องกง (20.39)	สหราชอาณาจักร (19.17)	มาเลเซีย (15.06)	จีน (13.89)	ฝรั่งเศส (13.35)
1990	สหรัฐอเมริกา (133.68)	ญี่ปุ่น (101.45)	สิงคโปร์ (43.34)	เยอรมนี ตะวันตก (30.38)	เนเธอร์แลนด์ (28.48)	ฮ่องกง (26.53)	สหราชอาณาจักร (23.92)	มาเลเซีย (14.70)	ฝรั่งเศส (14.36)	อิตาลี (10.76)
1991	สหรัฐอเมริกา (154.25)	ญี่ปุ่น (130.87)	สิงคโปร์ (58.36)	เยอรมนี (37.40)	ฮ่องกง (34.17)	เนเธอร์แลนด์ (31.78)	สหราชอาณาจักร (26.19)	ฝรั่งเศส (17.78)	มาเลเซีย (17.41)	อิตาลี (13.39)
1992	สหรัฐอเมริกา (184.95)	ญี่ปุ่น (144.25)	สิงคโปร์ (71.20)	ฮ่องกง (38.04)	เยอรมนี (36.23)	เนเธอร์แลนด์ (35.65)	สหราชอาณาจักร (29.74)	มาเลเซีย (21.35)	ฝรั่งเศส (18.75)	ไต้หวัน (15.60)
1993	สหรัฐอเมริกา (202.11)	ญี่ปุ่น (159.36)	สิงคโปร์ (112.36)	ฮ่องกง (49.23)	เยอรมนี (37.35)	สหราชอาณาจักร (30.35)	เนเธอร์แลนด์ (29.26)	มาเลเซีย (26.29)	ฝรั่งเศส (19.54)	ไต้หวัน (18.57)

อันดับ ค.ศ.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1994	สหรัฐอเมริกา (239.02)	ญี่ปุ่น (194.19)	สิงคโปร์ (154.72)	ฮ่องกง (59.61)	เยอรมนี (39.75)	สหราชอาณาจักร (33.77)	เนเธอร์แลนด์ (31.62)	มาเลเซีย (27.57)	ไต้หวัน (24.50)	จีน (23.27)
1995	สหรัฐอเมริกา (250.43)	ญี่ปุ่น (235.89)	สิงคโปร์ (196.85)	ฮ่องกง (72.37)	เนเธอร์แลนด์ (44.81)	จีน (40.83)	เยอรมนี (40.71)	สหราชอาณาจักร (40.31)	มาเลเซีย (38.61)	ไต้หวัน (33.57)
1996	สหรัฐอเมริกา (253.64)	ญี่ปุ่น (237.37)	สิงคโปร์ (170.43)	ฮ่องกง (81.66)	มาเลเซีย (50.95)	จีน (47.33)	สหราชอาณาจักร (45.38)	เนเธอร์แลนด์ (45.35)	เยอรมนี (40.76)	ไต้หวัน (35.85)
1997	สหรัฐอเมริกา (354.26)	ญี่ปุ่น (270.58)	สิงคโปร์ (197.66)	ฮ่องกง (106.08)	มาเลเซีย (77.43)	สหราชอาณาจักร (66.35)	เนเธอร์แลนด์ (58.13)	สวีเดน (55.43)	ไต้หวัน (49.04)	เยอรมนี (44.46)
1998	สหรัฐอเมริกา (500.02)	ญี่ปุ่น (308.17)	สิงคโปร์ (190.73)	ฮ่องกง (114.47)	เนเธอร์แลนด์ (89.52)	สหราชอาณาจักร (88.14)	มาเลเซีย (73.09)	จีน (72.75)	ไต้หวัน (71.08)	เยอรมนี (63.74)

ที่มา: *Foreign Trade Statistics of Thailand 1989* (Bangkok: Department of Customs, Ministry of Finance, 1990); *Foreign Trade Statistics of Thailand 1993* (Bangkok: Department of Customs, Ministry of Finance, 1994); *Foreign Trade Statistics of Thailand 1998* (Bangkok: Department of Customs, Ministry of Finance, 1999).

ตารางที่ 3

เงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในไทยในช่วง ค.ศ. 1988 – 1992

(หน่วย: พันล้านบาท)

ประเทศ และดินแดน ค.ศ.	1988	1989	1990	1991	1992
ญี่ปุ่น	14.6	18.8	27.9	15.6	8.6
เกาหลีใต้	0.3	0.3	0.5	0.3	0.3
ไต้หวัน	3.1	5.1	7.2	2.8	2.2
ฮ่องกง	2.8	5.7	7.0	11.6	14.5
สิงคโปร์	1.6	2.7	6.1	6.5	6.7
สหรัฐอเมริกา	3.2	5.2	6.2	5.9	11.9
สหราชอาณาจักร	0.9	0.2	1.1	0.3	3.2
เยอรมนี	0.6	0.8	1.2	0.8	0.6
อื่นๆ	0.9	6.9	7.5	7.7	5.8
รวม	28.0	45.7	64.7	51.4	53.8

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย อ้างถึงใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ* (กรุงเทพฯ: ซิลค์เวอร์มบุคส์, 2542), 268.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือและบทในหนังสือ

กระทรวงการต่างประเทศ. ทางสายไมตรี: ประมวลเอกสารจดหมายเหตุการเสด็จเยือนต่างประเทศของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พ.ศ. 2516-2534. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2537.

กองการต่างประเทศ สำนักราชเลขานุการ. พระราชดำรัสและสุนทรพจน์ตอบในงานพระราชทานเลี้ยงเพื่อเป็นเกียรติในโอกาสที่พระประมุขและประมุขต่างประเทศเสด็จฯ และเดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในฐานะพระราชอาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ระหว่างปี พ.ศ. 2497-2531. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2556.

เกษมสโมสร เกษมศรี, หม่อมราชวงศ์. “ปาฐกถาพิเศษ.” ใน ความสัมพันธ์ไทย-จีน: 20 ปีแห่งมิตรภาพ, บรรณาธิการโดย นิพัทธ์ จิตรประสงค์ และเรืองศักดิ์ เอื้อโย, 1-7. ปทุมธานี: โครงการจีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

เชียน อีระวิทย์. จีนใหม่ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: มติชน. 2549.

โคริน เฟื่องเกษม. “นโยบายต่างประเทศและการตอบสนองผลประโยชน์ของชาติ: การวิเคราะห์ผลงานด้านการต่างประเทศในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย.” ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์, บรรณาธิการโดย สีดา สอนศรี, 1-44. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

จุลชีพ ชินวรรณ. 30 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน: ความร่วมมือระหว่างกัลยาณมิตร 2518-2548. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2548.

ชาติชาย ชุณหะวัณ. “ไทยกับโลกในทศวรรษ 1990.” ใน รวมงานเขียนและปาฐกถาเรื่อง การต่างประเทศของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เล่มที่ 2, บรรณาธิการโดย โคริน เฟื่องเกษม และคณะ, 6-10. กรุงเทพฯ: ธาตุการพิมพ์, 2542.

ชาติชาย ชุณหะวัณ. “ประเทศไทยในบรรยากาศระหว่างประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลง.” ใน รวมงานเขียนและปาฐกถาเรื่อง การต่างประเทศของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เล่มที่ 2, บรรณาธิการโดย โคริน เฟื่องเกษม และคณะ, 1-5. กรุงเทพฯ: ธาตุการพิมพ์, 2542.

ชีวชีวัน. *หยิกเล็บมังกร*. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา, 2563.

ท้าวต๋นเข้ากับอาสา สารสิน: *การต่างประเทศภาคปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ
กระทรวงการต่างประเทศ, 2567.

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. *ย่าแค้นมังกร*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2524.

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. *บุญพาวาสนาสงฆ์ ได้ตามหลังนายกฯ ไปเมืองจีน*. กรุงเทพฯ: พับลิคเพรส,
2521.

บรรหาร ศิลปอาชา. “คำกล่าวปราศรัย.” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน: 20 ปีแห่งมิตรภาพ*,
บรรณาธิการโดย นิพัทธ์ จิตรประสงค์ และเรืองศักดิ์ เอื้อโย, (35)-(42). ปทุมธานี:
โครงการจีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

บุญกรม ดงบังสสถาน และคณะ. *โลกสีเขียวของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ*. กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ท เพรส,
2547.

ประพัฒน์ ตรีนรงค์ และคณะ. *สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จ
พระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้าง
เอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2530.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์. *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ*. กรุงเทพฯ: ชิลด์เวอร์
มบูกส์, 2542.

รองฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมหลวง และคณะ. *คึกฤทธิ์ ปราโมช*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2538.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. *เศรษฐกิจสาธารณรัฐประชาชนจีน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2525.

สถาบันปรีดี พนมยงค์. *ทะเลาะลามะกับวิกฤตการณ์ในอิเบต: ประมวลข่าว บทความ และนวนา
ทัศน์ว่าด้วยองค์ทะเลาะลามะและปัญหาอิเบต*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2530.

สมาคมมิตรภาพไทย-จีน. *อนุสรณ์ทศวรรษสมาคมมิตรภาพไทย-จีน*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2529.

สารสิน วีระผล. “ความสัมพันธ์ไทย-จีน: กระแสพัฒนาการบนความขัดแย้งในภูมิภาคจากห้วง
สองทศวรรษ (ค.ศ.1975-1995).” ใน *จีน-ไทยในศตวรรษที่ 21*, บรรณาธิการโดย วร
ศักดิ์ มหัทธโนบล, 290-307. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542.

สิทธิ เสวตศิลา. *ผ่านร้อน ... ผ่านหนาว*. กรุงเทพฯ: เออาร์ไอพี, 2556.

สิทธิพล เครือรัฐติกาล. *ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: การเมืองที่ผันผวนและความยุ่งยากใน
ช่วงต้นของความสัมพันธ์ทางการทูต (ค.ศ. 1975 - 1978)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการ
ต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2563.

- สิทธิพล เครือรัฐติกาล. *อาเขียนในมุมมองของไต้หวัน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2565.
- สุเชวณ พลอยชุม. *เส้นทางสายไหมแห่งธรรม บันทึกการเสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน อย่างเป็นทางการของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก*. กรุงเทพฯ: ส่องสยาม, 2536.
- สุนิสา สุขชี. *บทบาทบรรษัทข้ามชาติไทยในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-จีน พ.ศ. 2524-2539*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545.
- สุภางค์ จันทวานิช. *ตลาดแรงงานไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยในปลายทศวรรษที่ 90: รายงานผลสังเคราะห์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สุขุมพันธุ์ บริพัตร, หม่อมราชวงศ์. “คำกล่าวเปิดงาน.” ใน *เอกสารทางวิชาการ การสัมมนาทางวิชาการ “ความสัมพันธ์ไทย-จีนกับสันติภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วันที่ 20 กรกฎาคม 2543 และการอภิปรายทางวิชาการ “วีรกรรมของชาวจีนในสยาม ยามสงครามโลกครั้งที่สอง” วันพุธที่ 30 สิงหาคม 2543, บรรณาธิการโดย นิพัทธ์ จิตรประสงค์ และเรืองศักดิ์ เยื่อใย, 9-11. ปทุมธานี: โครงการจีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.*
- หลี่หนิง. “ทรงสนะบางประการเกี่ยวกับการพัฒนาความสัมพันธ์ในการร่วมมือฉันมิตรระหว่างจีนกับไทย.” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหลียวหลังแลหน้า*, บรรณาธิการโดย เขียนธีระวิทย์ และเจีย แยนจอง, 249-259. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- อรุณ ภาณุพงศ์. “ทิศทางและรูปแบบของการทูตไทยในช่วงที่ผ่านมา.” ใน *นโยบายต่างประเทศไทยบนทางแพร่ง*, บรรณาธิการโดย ฉันทิมา อ่องสุริย์, 159-172. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- อานันท์ ปันยารชุน. “ปาฐกถาพิเศษ.” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหลียวหลังแลหน้า*, บรรณาธิการโดย เขียนธีระวิทย์ และเจีย แยนจอง, 7-23. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- อุบัติร์ ปาจริยางกูร. *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.อุบัติร์ ปาจริยางกูร ม.ป.ช., ม.ว.ม. ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร วันที่ 22 ธันวาคม 2556*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2556.

รายงานการวิจัยและเอกสารอัดสำเนา

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. รายงานการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-จีน: แนวโน้มและปัญหา. ปทุมธานี: โครงการการศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

สิทธิ เสวตศิลา. ประสบการณ์ของข้าพเจ้าในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (1 กุมภาพันธ์ 2523 – 27 สิงหาคม 2533). ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2535.

นิตยสาร

สิทธิพล เครือรัฐติกาล. “ความสัมพันธ์จีน-ไทยจากประสบการณ์ของเอกอัครราชทูตเส้นผิงและภรรยา.” ศิลปวัฒนธรรม 46, ฉ. 9 (กรกฎาคม 2568): 130-149.

หนังสือพิมพ์

“คำสัญญาณายกฯ คนใหม่ จะแก้ไขค่าจ้างขั้นต่ำ.” สยามรัฐ, 5 สิงหาคม 2531.

“จีนก้าวประท้วงฟิลิปปินส์อีก “ประสงค์” เหมิน “หลี่เต็งฮุย”.” มติชน, 12 กุมภาพันธ์, 2537.

“จีนชวนรับผู้นำไต้หวัน กระเทือนสัมพันธ์ไทยแน่.” มติชน, 9 กุมภาพันธ์ 2537.

“จีนเตรียมทัพพร้อม สิ้นเต็งผัดแผ่นดิน ผวา ‘เทียนอันเหมิน 2’.” มติชน, 21 กุมภาพันธ์ 2540.

“จีนเผยแนวให้รัฐบาล “ปราบคท.” ทำได้-รับทำ.” สยามรัฐ, 8 พฤษภาคม 2525.

“จีนยั่วต้อนรับ ‘ไต้หวัน’ คณะผู้แทนงตมาไทย.” มติชน, 15 กุมภาพันธ์ 2537.

“ ‘ชวน’ วิชิตะโลลามะ ย้ำไม่ต้องบอกกองทัพ ชี้เป็นเรื่องนโยบาย-เพื่อศักดิ์ศรีประเทศ.” มติชน, 16 กุมภาพันธ์ 2536.

“ชาวจีนในไทยประท้วง ตำรวจหวั่นเกิดเหตุร้าย สั่งคุ้มกันสถานทูตแน่น.” สยามรัฐ, 6 มิถุนายน 2532.

“ทูตจีนขอรัฐบาลสั่งห้ามดาโลลามะเข้าประเทศไทย.” สยามรัฐ, 28 เมษายน 2533.

“นายกฯ ไม่ขอเกี่ยวเรื่องดาโลลามะ.” สยามรัฐ, 1 พฤษภาคม 2533.

“ ‘ผู้นำไต้หวัน’ ลุยอินโดนีเซีย อาลาตสยน์ไม่เกี่ยวกับการเมือง.” มติชน, 11 กุมภาพันธ์ 2537.

“ ‘สุ-เต้’ ส่งหรีดอาลัยศพ ‘น้าชาติ’ จงควิ ‘เจ้าภาพ’ แน่น.” มติชน, 9 พฤษภาคม 2541.

“ ‘หลี่’ เย้ย “จีน” ทำตัวเหมือนเด็ก ประสงค์เตรียมชี้แจงจุดยืนไทย.” มติชน, 18 กุมภาพันธ์ 2537.

แหล่งข้อมูลอื่นๆ

- “นายกฯ แพททองธาร: ไทยสนับสนุนจีนมาตลอด เหมือนที่จีนสนับสนุนไทยเช่นกัน.” CRI Online, 7 กุมภาพันธ์ 2568. <https://thai.cri.cn/2025/02/07/ART1738898088676854>.
- พรรคเพื่อไทย. “What Happened to the 5th Tiger? Ep01 เสือตัวที่ 5 คือใคร ตอนนี้อยู่ทำอะไรอยู่.” 7 กุมภาพันธ์ 2564, วิดีโอ, 1:12:10, <https://www.youtube.com/watch?v=A36ssGMBdk>.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. “30 ปีความสัมพันธ์ไทย-จีน: ปัจจุบันและอนาคต.” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง 30 ปี ความสัมพันธ์ไทย-จีน 600 ปี จำปอกง/เจิ้งเหอ กับอยุธยาและอุษาคเนย์, 25 พฤศจิกายน 2548.
- “เหลียวมอง ‘1 ก.ค. 2518’ กับ ดร.เกษม ศิริสัมพันธ์.” ผู้จัดการออนไลน์, 20 มิถุนายน 2548. <https://mgronline.com/china/detail/9480000081176>.

ภาษาอังกฤษ

หนังสือและบทในหนังสือ

- Bamrungsuk, Surachart. “Thailand: Military Professionalism at the Crossroads.” In *Military Professionalism in Asia: Conceptual and Empirical Perspectives*, edited by Muthiah Alagappa, 77-91. Hawaii: East-West Center, 2001.
- Chanda, Nayan. *Brother Enemy: The War after the War – A History of Indochina since the Fall of Saigon*. New York: Collier Books, 1986.
- Chen Jie. *Foreign Policy of the New Taiwan: Pragmatic Diplomacy in Southeast Asia*. Cheltenham: Edward Elgar, 2002.
- Chinvanno, Anuson. *Brief Encounter: Sino-Thai Rapprochement after Bandung, 1955-1957*. Bangkok: International Studies Centre, Institute of Foreign Affairs, 1991.
- Chung, Chien-peng. *China’s Multilateral Cooperation in Asia and the Pacific: Institutionalizing Beijing’s “Good Neighbour Policy”*. Oxon: Routledge, 2010.

- Ciorciari, John D. *The Limits of Alignment: Southeast Asia and the Great Powers since 1975*. Washington, D.C.: Georgetown University Press, 2010.
- Deng Xiaoping. *Selected Works of Deng Xiaoping Volume III (1982-1992)*. Beijing: Foreign Languages Press, 1994.
- “Document 236: Vice Premier Teng Hsiao-ping’s speech at the banquet given in honour of Thai Prime Minister Kriangsak Chamanan, 29 March 1978 (Extracts).” In *China and Thailand, 1949-1983*, edited by R. K. Jain, 215-217. New Delhi: Radiant Publishers, 1984.
- “Document 241: Teng Hsiao-ping’s interview with visiting Thai journalists, 7 June 1978 (Extracts).” In *China and Thailand, 1949-1983*, edited by R. K. Jain, 220-221. New Delhi: Radiant Publishers, 1984.
- “Document 252: Teng Hsiao-ping’s press conference at Bangkok, 8 November 1978 (Extracts).” In *China and Thailand, 1949-1983*, edited by R. K. Jain, 226-228. New Delhi: Radiant Publishers, 1984.
- “Document 260: Report of Geng Biao, Politburo Member and Secretary-General of the Military Commission on the situation in the Indochinese Peninsula, 16 January 1979 (Extract).” In *China and Thailand, 1949-1983*, edited by R. K. Jain, 234-238. New Delhi: Radiant Publishers, 1984.
- Goscha, Christopher E. “Vietnam, the Third Indochina War and the Meltdown of Asian Internationalism.” In *The Third Indochina War: Conflict between China, Vietnam and Cambodia, 1972-79*, edited by Odd Arne Westad and Sophie Quinn-Judge, 152-186. London: Routledge, 2006.
- Huang Hua. *Huang Hua Memoirs*. Beijing: Foreign Languages Press, 2008.
- Jiang Zemin. “Work Together to Create a Bright Future for Asia and the World.” In *Selected Works of Jiang Zemin Volume II*, 395-399. Beijing: Foreign Languages Press, 2012.
- Lee Teng-hui. *The Road to Democracy: Taiwan’s Pursuit of Identity*. Tokyo: PHP Institute, 1999.
- Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China and Party Literature Research Centre of the CPC Central Committee. *The Charisma of Deng Xiaoping as a Diplomat*. Beijing: Central Party Literature Publishing House and Fujian People’s Publishing House, 1998.

- Paribatra, Sukumbhand. *From Enmity to Alignment: Thailand's Evolving Relations with China*. Bangkok: Institute of Security and International Studies, Chulalongkorn University, 1987.
- Phonprapai, Salinee. *Battlefield to Marketplace: Responses to Thailand's Major Foreign Policy Change*. Bangkok: International Studies Center, Ministry of Foreign Affairs, 2021.
- Phra Shakyavongvisuddhi (Anil Sakya) (ed.). *The People's Patriarch*. Bangkok: Sirivatana Interprint, 2015.
- Poonkham, Jittipat. *A Genealogy of Bamboo Diplomacy: The Politics of Thai Détente with Russia and China*. Canberra: ANU Press, 2022.
- Tamthai, Boudin and Dhirawit Lagsanaging (eds.). *Meet the Ambassadors: Speeches and Discussions 1986-1987, Volume One*. Bangkok: International Understanding Program, 1989.
- Xoomsai, Tawanchai N. *China's Role in Thai-Vietnamese Tensions*. Toronto: Joint Centre on Modern East Asia's Southeast Asia/ASEAN Project, University of Toronto-York University, 1987.
- Zawacki, Benjamin. *Thailand: Shifting Ground between the US and a Rising China*. London: Zed Books, 2017.

หนังสือสถิติ

- Foreign Trade Statistics of Thailand 1989*. Bangkok: Department of Customs, Ministry of Finance, 1990.
- Foreign Trade Statistics of Thailand 1993*. Bangkok: Department of Customs, Ministry of Finance, 1994.
- Foreign Trade Statistics of Thailand 1998*. Bangkok: Department of Customs, Ministry of Finance, 1999.

วารสารวิชาการ

- Ash, Robert F. "Quarterly Chronicle and Documentation." *The China Quarterly*, no. 135, Special Issue: Deng Xiaoping: An Assessment (September 1993): 629-649.
- Chachavalpongpun, Pavin. "Roots of Resilience: Interests and Values in Thai Foreign Policy." *Journal of Current Southeast Asian Affairs* 43, no. 3 (2024): 409-429.
- Deng, Yong. "Sino-Thai Relations: From Strategic Co-operation to Economic Diplomacy." *Contemporary Southeast Asia* 13, no. 4 (March 1992): 360-374.
- Heaton, William R. "China and Southeast Asian Communist Movements: The Decline of Dual Track Diplomacy." *Asian Survey* 22, no. 8 (August 1982): 785.
- Jing Bo-Jiun. "Taiwan and Southeast Asia: Opportunities and Constraints of Continued Engagement." *Maryland Series in Contemporary Asian Studies*: Vol. 2016: No. 2, Article 1.

นิตยสาร Beijing Review

- "China Stands Firmly by Thailand." *Beijing Review* 25, no. 48 (November 29, 1982): 7-8.
- "China, Thailand Share Views on Kampuchean Issue." *Beijing Review* 32, no. 45 (November 6-12, 1989): 5-6.
- "Chinese Leaders Meet Thai Foreign Minister." *Beijing Review* 25, no. 21 (May 24, 1982): 6-7.
- "Deng Says: China Supports Thailand." *Beijing Review* 22, no. 44 (November 2, 1979): 3.
- Dong Ping. "Thailand's Aborted Coup." *Beijing Review* 24, no. 15 (April 13, 1981): 9-10.
- "Foreign Minister Huang Hua in Thailand." *Beijing Review* 23, no. 20 (May 19, 1980): 6.

“Li: Principles on Kampuchea & ASEAN.” *Beijing Review* 31, no. 47 (November 21, 1988): 5.

“Premier Zhao Ziyang at Press Conference in Bangkok.” *Beijing Review* 24, no. 6 (February 9, 1981): 14-15.

“Sino-Thai Talks on Kampuchea.” *Beijing Review* 32, no. 13 (March 27 – April 2, 1989): 7-8.

“Wu Xueqian visits Pakistan, Thailand.” *Beijing Review* 26, no. 32 (August 8, 1983): 8-9.

Zhou Mu. “Fruitful Exchanges Between China and Thailand.” *Beijing Review* 23, no. 45 (November 10, 1980): 11-12.

หนังสือพิมพ์ People’s Daily Online

“Chinese Vice President Begins Visit to Thailand.” People’s Daily Online, July 18, 2000. https://en.people.cn/english/200007/18/eng20000718_45813.html.

“Thai Prime Minister Hails Relations With China.” People’s Daily Online, July 1, 2000. https://en.people.cn/english/200007/01/eng20000701_44432.html.

วิกิเลกส์

Embassy Bangkok. “(C) Remarks Attributed by American Press to Deng Xiaoping and Sihanouk on Alleged Supply of Arms to Kampuchea through Thailand.” WikiLeaks Cable: 1979BANGKO03701_e. February 2, 1979. https://wikileaks.org/plusd/cables/1979BANGKO03701_e.html.

Embassy Bangkok. “PRC Ambassador Ch’ai Tse-min’s Return to Thailand.” WikiLeaks Cable: 1978BANGKO10979_d. April 17, 1978. https://wikileaks.org/plusd/cables/1978BANGKO10979_d.html.

Embassy Wellington. “Deputy Secretary Christopher’s Call on Prime Minister Thanin.” WikiLeaks Cable: 1977WELLIN03050_c. July 26, 1977. https://wikileaks.org/plusd/cables/1977WELLIN03050_c.html.

เอกสารในหอจดหมายเหตุแห่งชาติของสหราชอาณาจักร

British Embassy (Bangkok) to Foreign Office, November 6, 1980, FCO15/2763, The National Archives, Kew.

British Embassy (Bangkok) to Foreign Office, February 23, 1993, FCO15/7105, The National Archives, Kew.

British Embassy (Bangkok) to Foreign Office, February 10, 1994, FCO15/7454, The National Archives, Kew.

British Embassy (Bangkok) to Foreign Office, March 3, 1994, FCO15/7454, The National Archives, Kew.

British Embassy (Bangkok) to Foreign Office, October 6, 1994, FCO15/7454, The National Archives, Kew.

British Embassy (Beijing) to Foreign Office, February 14, 1989, FCO15/5643, The National Archives, Kew.

British Embassy (Beijing) to Foreign Office, February 12, 1993, FCO15/7105, The National Archives, Kew.

Pitsuwan, Surin. "Case of the Dalai Lama," Bangkok Post, November 2, 1987. In FCO15/5101, The National Archives, Kew.

ฐานข้อมูลของสำนักข่าว United Press International

"China asks for Vietnam withdrawal from Cambodia by June." UPI Archives, November 11, 1988. <https://www.upi.com/Archives/1988/11/11/China-asks-for-Vietnam-withdrawal-from-Cambodia-by-June/4852595227600/>.

"China lashes at Taiwan's 'vacation diplomacy'." UPI Archives, February 7, 1994. <https://www.upi.com/Archives/1994/02/07/China-lashes-at-Taiwans-vacation-diplomacy/4724760597200/>.

"China to sell arms to Thailand, diplomat says." UPI Archives, May 3, 1987. <https://www.upi.com/Archives/1987/05/03/China-to-sell-arms-to-Thailand-diplomat-says/2395547012800/>.

“Silence surrounds China upheaval.” UPI Archives, May 26, 1989. <https://www.upi.com/Archives/1989/05/26/AnalysisNEWLNSilence-surrounds-China-upheaval/6345612158400/>.

“Thai PM ‘born in China’.” UPI Archives, September 2, 1996. <https://www.upi.com/Archives/1996/09/02/Thai-PM-born-in-China/8413841636800/>.

“Thailand’s PM backs ‘one-China’ policy.” UPI Archives, March 25, 1996. <https://www.upi.com/Archives/1996/03/25/Thailands-PM-backs-one-China-policy/3365827730000/>.

แหล่งข้อมูลอื่นๆ

Vatikiotis, Michael. “Sounds of Silence.” *Far Eastern Economic Review* 159, no. 13 (March 28, 1996), 24. Cited in Koong Pai Ching. “Southeast Asia Countries’ Perceptions of China’s Military Modernization.” Sigur Center Asia Papers Number 5, 1999.

ภาษาจีน

หนังสือและบทในหนังสือ

เกาถิง. “เพื่อมิตรภาพจีน-ไทยที่แข็งแกร่งและมั่นคงยิ่งขึ้น — รำลึกเรื่องราวสมัยเส้นผิงเป็นเอกอัครราชทูตประจำประเทศไทย.” ใน *ชีวิตของนักการทูตจีนร่วมสมัย เล่มที่ 4 (ทางใต้จ้าวสี่เจียวเจียวเจียวเซิงหยาดี้ซื่อจี)*, บรรณาธิการโดย คณะกรรมการจัดทำหนังสือชุด “ชีวิตของนักการทูตจีนร่วมสมัย” แห่งกระทรวงการต่างประเทศ, 61-76. เป่ย์จิง: สำนักพิมพ์กิจการโลก, 1996.

จางจิวหนว. “การเยือนที่ประสบความสำเร็จครั้งประวัติศาสตร์.” ใน *การบุกเบิกอย่างยากลำบาก: บันทึกความผันผวนทางการทูตของจีนใหม่ (ปู้หลู่หลานหลีว: ชินจงกั๋วว้ายเจียวเฟิงหยุนลู่)*, บรรณาธิการโดย โจวเสี่ยวเพย, 244-253. เป่ย์จิง: สำนักพิมพ์ประชาชน, 2024.

จางจิวหนว. *บันทึกเรื่องการเป็นทูตในสามประเทศ (ซานสือม่านจี)*. เป่ย์จิง: สำนักพิมพ์ต้าโหย่ว, 2022.

จิกุ่ยหัว. จากการทูตที่เป็นทางการสู่การทูตภาคประชาชน (ฉงกวนฟางว้ายเจียวเต้าหมินเจียน ว้ายเจียว). ชางไห่: สำนักพิมพ์ชางไห่สื่อชู, 2009.

สวีตังปาง และเฉินซูเฉิน. ประวัติความสัมพันธ์จีน-ไทย (จงไท่กว่านซีลื่อ). เป่ยจิง: สำนักพิมพ์ จงหัว, 2009.

หยางเซ่งชิง. ไฉเจ้อหมิน เอกอัครราชทูตจีนใหม่คนแรกประจำสหรัฐอเมริกา (ซินจงกั๋วโล่วเร็นจู้ หม่ยต้าลื่อไฉเจ้อหมิน). เป่ยจิง: สำนักพิมพ์ประวัติศาสตร์พรรค, 2009.

หลิวอิง. ชีวิตประวัติของนักการทูตแห่งสาธารณรัฐจีน (จงหัวหมินกั๋วว้ายเจียวกวนเลี้ยจ้วน). ไถเป่ย: สำนักพิมพ์ชินรู่เหวินชวง, 2012.

หลี่เผิง. สันติภาพ การพัฒนา และความร่วมมือ: อนุทินการต่างประเทศของหลี่เผิง (เหอผิง ฟาจวน เหวจ้าว: หลี่เผิงว้ายซีเย่อจี). เป่ยจิง: สำนักพิมพ์ซินหัว, 2008.

ประวัติผู้เขียน

ศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล

สิทธิพล เครือรัฐติกาล สำเร็จการศึกษารัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ ค.ศ. 2002 ต่อด้วย M.A. Pacific Asian Studies, School of Oriental and African Studies (SOAS), University of London เมื่อ ค.ศ. 2003 และปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ ค.ศ. 2011 รวมทั้งเคยเป็น Visiting Fellow, College of International Affairs, National Chengchi University ด้วยทุน Taiwan Fellowship เมื่อ ค.ศ. 2017 และผู้อำนวยการสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วง ค.ศ. 2018-2021 ปัจจุบันเป็นศาสตราจารย์ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ และประธานสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สิทธิพล เครือรัฐติกาล สนใจประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใหม่ เคยได้รางวัลวิทยานิพนธ์และงานวิจัยจากสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติรวม 3 ครั้ง และมีผลงานเป็นเอกสารศึกษา (study paper) ของศูนย์ศึกษาการต่างประเทศกระทรวงการต่างประเทศมาแล้ว 3 เรื่อง ได้แก่ (1) *ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: การเมืองที่ผันผวนและความยุ่งยากในช่วงต้นของความสัมพันธ์ทางการทูต (ค.ศ. 1975 - 1978)* (2) *อาเซียนในมุมมองของไต้หวัน* และ (3) *ไทยกับเกาหลีเหนือ: พลวัตของความสัมพันธ์ตั้งแต่ ค.ศ. 1975* รวมทั้งยังเป็นบรรณาธิการหนังสือ *ไทยมองจีน* ของศูนย์ดังกล่าวเมื่อ ค.ศ. 2025 อีกด้วย

INTERNATIONAL STUDIES CENTER (ISC)

The Government Complex (Building B, 8th Floor),
Chaengwatthana Road, Bangkok 10210, Thailand

email: isc@mfa.go.th

website: isc.mfa.go.th